

Aarne Lindén

Äänen muodot

Kuunnelman muoto ja siihen vaikuttavat tekijät suomalaisessa radiossa

---

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi (AMK)

Elokuvan ja television koulutusohjelma

Opinnäytetyö

18.4.2013

Tekijä(t) Otsikko	Aarne Lindén Äänen muodot – Kuunnelman muoto ja siihen vaikuttavat tekijät suomalaisessa radiossa
Sivumäärä Aika	57 sivua + 3 liitettä 18.4.2013
Tutkinto	Medianomi (AMK)
Koulutusohjelma	Elokuva ja televisio
Suuntautumisvaihtoehto	Radio ja televisio
Ohjaaja(t)	Radiotyön tuntiopettaja Aura Neuvonen Lehtori Antti Pönni
<p>Tämä toiminnallinen opinnäytetyö tutkii suomenkielisen kuunnelman muotoa ja siihen vaikuttavia tekijöitä tarkastelemalla Yleisradion Radioteatterin ja kolmen kotimaisen kaupallisen radion (Radio Nova, Radio Helsinki ja Radio Rock) kuunnelmien tekotapoja ja muotoja.</p> <p>Opinnäytetyön teososa on neliosainen kuunnelma Tummiä tarinoita (Metropolia AMK 2012). Kuunnelmassa käsitellään yksinäisyyden ja rakkauden elämälle asettavia rajoitteita. Opinnäytetyön kirjoittaja on itse toiminut kuunnelman käsikirjoittajana, ohjaajana ja äänisuunnittelijana.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä on käytetty kirjallisen lähdemateriaalin lisäksi tutkimusmenetelmänä haastatteluita, jotka on kerätty kuunnelma-alan ammattilaisilta ja kaupallisten radiokanavien ohjelmapäälliköiltä. Opinnäytetyössä viitataan myös sen kirjoittajan omiin kokemusperäisiin tietoihin kuunnelmasta ja sen tekemisestä.</p> <p>Opinnäytetyössä määritellään kuunnelma, esitellään lyhyesti sen historiaa ja nykypäivää sekä kurkistetaan taiteenlajin tulevaisuuteen. Kuunnelman moninaisuudelle omistetussa luvussa esitellään kuunnelman muotoa Yleisradion Radioteatterin ja kotimaisten kaupallisten radiokanavien näkökulmista. Tässä luvussa sivutaan myös radiomainontaa, joka tuntuu usein lainaavan muotonsa kuunnelmalta. Loppupuolen luvuissa syvennytään kotimaisen kuunnelman muotoon vaikuttaneisiin asioihin ja peilataan kaikkea edellä käsiteltyä tietoa suhteessa tämän opinnäytetyön teososaan. Lopuksi pohditaan kuunnelman tulevaisuuteen ja muodon kehittämiseen liittyviä tekijöitä.</p> <p>Opinnäytetyössä käy ilmi, mitkä neljä asiaa ovat vaikuttaneet voimakkaimmin kohta satavuotiaan suomalaisen kuunnelman muotoon ja kehitykseen. Ne ovat kuunnelmia lähettävät kanavat ja niiden kuulijasuhde, äänitekniikan kehitys, kuunnelmien käsikirjoittajat sekä muut kuunnelman tekoon osallistuvat ammattilaiset.</p>	
Avainsanat	Suomalainen radio, suomenkielinen kuunnelma, Yleisradio, Radio Nova, Radio Rock, Radio Helsinki

Author(s) Title	Aarne Lindén The Forms of sound: The Form of the Finnish Radio Drama
Number of Pages Date	57 pages + 3 appendigs 18 april 2013
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Film and television
Specialisation option	Television and radio work
Instructor(s)	Aura Neuvonen, Project Manager, Lecturer Antti Pönni, Principal Lecturer
<p>This Bachelor's thesis explores the forms of the Finnish audio play and the factors that affect them. This is accomplished by observing the forms of audio drama within the Finnish Broadcasting Company (YLE), as well as in three Finnish commercial radio stations (Radio Nova, Radio Helsinki and Radio Rock).</p> <p>In addition to the literal references, the present research was conducted by using mainly interviews collected by YLE's audio drama-professionals and the program managers of the Finnish commercial radio stations. This Bachelor's thesis also refers to the author's own data and experimental knowledge on the subject.</p> <p>This thesis defines audio drama, describes the history and present of the art and takes a glimpse in to its future. The chapter dedicated to the diversity of the Finnish audio drama presents the forms of audio plays, used by YLE and Finnish commercial radio stations. This chapter also briefly touches on the topic of radio advertising, which tends to borrow many things from the audio play. The final chapters of this thesis discuss the factors that have influenced the form of the Finnish audio drama. It also mirrors all the processed data so far with respect to my final production, namely an audio play "Solemn stories". Finally, this thesis discusses the future of the Finnish audio drama and the continuing development of its format.</p> <p>The conclusions of this Bachelor's thesis indicate which four factors have contributed mostly to the format of the soon hundred-year-old genre of the Finnish audio play. These are the radio channels that broadcast audio fiction, the development of audio technology, the writers of audio drama and other professionals who contribute to the genre.</p>	
Keywords	Finnish radio, Finnish audio drama, YLE The Finnish Broadcasting Company, Radio Nova, Radio Helsinki, Radio Rock

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kuunnelman määritelmä	2
3	Kuunnelman lyhyt historia	5
3.1	Yleisradion Radioteatteri	7
3.2	Radioteatteri nyt	9
3.3	Suomalaisen kuunnelman tulevaisuus	11
4	Kuunnelman muodot suomalaisessa radiossa	13
4.1	Kuunnelman muodot kaupallisessa radiossa	14
4.1.1	Kuunnelma Radio Novassa	15
4.1.2	Kuunnelma Radio Helsingissä	17
4.1.3	Kuunnelma Radio Rockissa	18
4.2	Kuunnelman haasteet ja mahdollisuudet kaupallisessa radiossa	19
4.3	Radiomainonta osana kuunnelman kaanonia	20
4.4	Audiofiktion luokittelun vaikeudesta	22
5	Kuunnelman muotoon vaikuttavat tekijät suomalaisessa radiossa	24
5.1	Kanavan vaikutus	25
5.2	Tekniikan kehitys	26
5.3	Käsikirjoittajat	26
5.4	Dramaturgit, näyttelijät, ohjaajat ja äänisuunnittelijat	28
6	<i>Tummien tarinoiden muoto</i> ja siihen vaikuttaneet tekijät	29
6.1	Tekemäni kuunnelmat	29
6.1.1	<i>Uhrjuhla</i>	29
6.1.2	<i>Anton Arnes ja Kadonneen joulusauvan arvoitus</i>	30
6.1.3	<i>Tummiä tarinoita</i>	31

6.2	<i>Tummien tarinoiden muoto</i>	34
6.3	<i>Tummien tarinoiden muotoon vaikuttaneet tekijät</i>	34
6.3.1	Koulutus ja oma harrastuneisuus	35
6.3.2	<i>Tummien tarinoiden työvaiheet</i>	37
6.3.3	<i>Uhrujuhla, Anton Arnes & Tummia tarinoita</i> Hotisen kolmiomallissa	43
6.3.4	Suhde kanavaan, tekniikkaan, käsikirjoittajiin ja muihin tekijöihin	44
6.4	Päätelmiä <i>Tummien tarinoiden</i> muodosta	45
7	Johtopäätökset ja pohdintaa	46
8	Kiitokset	51
	Lähteet	53
	Liitteet	

1 Johdanto

”Sammalmätäs on yksi kauneimpia suomalaisia sanoja ja kuunnelma on yhtä kaunis. Älkää missään nimessä muuttako tätä nimeä!” (Luoma, haastattelu 22.8.2012.)

Kuunnelma on yksi radion vanhimmista ohjelmamuodoista. Se on formaatti, jolle perustuvat monet nykyaikaisen television konventiot (mm. draama- ja perhesarjat sekä erilaiset kisailuohjelmat). Opinnäytetyössäni ”Äänen muodot - Kuunnelman muoto ja siihen vaikuttavat tekijät suomalaisessa radiossa” pohdin suomenkielisen kuunnelman muotoa ja siihen vaikuttavia tekijöitä kotimaisella radiokentällä.

Opinnäytetyössäni tutkimusmenetelminä toimivat kvantitatiivinen ja pääasiassa kvalitatiivinen tiedonkeruu. Suuren osan käyttämästäni aineistosta olen kerännyt teemahaastattelun keinoin monilta luotettavilta kuunnelma-alan ammattilaisilta, sillä lähdekirjallisuus aiheesta on esim. tv-fiktioon verraten vähäistä. Tätä keräämäni ensikäden tietoa olen kuitenkin tukenut suomalaisella kuunnelma- ja äänialan tietokirjallisuudella. Muina lähteinä toimivat erilaiset internet-portaalit, kuunnelmat ja muut aihepiiriä sivuavat radio-ohjelmat.

Lisäksi olen Metropolia Ammattikorkeakoulun opintojeni aikana tehnyt melkein kymmenen erilaista kuunnelmaa tai sen muotoa hipovaa ohjelmasarjaa, joten viittaaan myös omiin kokemuseräisiin tietoihini kuunnelmasta ja sen tekemisestä.

Tätä johdantoa seuraa tutkielman toinen luku, jossa määrittelen, mitä tarkoitetaan kun käytetään termiä ”kuunnelma”. Kolmas luku on katsaus suomalaisen kuunnelman historiaan ja nykypäivään. Neljännessä luvussa esittelen erilaisia kuunnelman muotoja, niin Yleisradion Radioteatterin kuin suurimpien kotimaisten kaupallisten radiokanavien ohjelmapäälliköiden näkökulmista. Sivuan tässä luvussa myös radiomainontaa, joka tuntuu usein lainaavan muotonsa kuunnelmalta. Viidennessä luvussa syvennyn esittlemään asioita, jotka ovat vaikuttaneet kotimaisen kuunnelman muotoon.

Kuudes luku on omistettu opinnäytetyöni teososalalle. *Tummia tarinoita* (Metropolia AMK 2012, ensiesitys Kaupunkiradiossa 04/2012) on neliosainen kuunnelma, jota olen ollut käsikirjoittamassa, ohjaamassa ja editoimassa. Tässä luvussa esittelen *Tummien tari-*

noiden muotoa ja pyrin refleктоimaan aiemmissa luvuissa käsittelemääni tietoa suhteessa siihen, mitkä asiat vaikuttivat lopputyöni teososan muotoutumiseen.

Kuunnelma on vanha taiteenlaji, jonka ympärillä velloo suuret määrät tarpeetonta nostalgialla, glamouria ja mystiikkaa. Kuunnelma mielletään usein vanhanaikaiseksi koko perheen hauskuuttajaksi, sota-aikojen ankeaksi rintamamiesviihteeksi, yliteatraalisten metodinäyttelijöiden kokoontumisajoiksi tai pelkästään postmoderniksi tekotaiteeksi. Osaltaan tämän opinnäytetyön tarkoitus on rikkoa näitä stereotyyppioita, mutta myös esitellä kuunnelmaa lukijoille, joille se on täysin uusi tuttavuus.

2 Kuunnelman määritelmä

”Kuunnelma on luottamusta kuulijan älykkyyttä kohtaan” (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012).

”Kuunnelma” on Yleisradion Radioteatterin kehittämä sana. Sitä edelsivät termit radionäytelmä ja kuulonäytelmä. Näitä korvaamaan kehitettiin uudissana ”kuulelma”, joka myöhemmin muuttui paremmin suuhun sopivaan ja nykyiseen muotoonsa kuunnelma. Termi on johdettu sanan näytelmä mallin mukaisesti (näytelmä < näytellä < näyttää, kuunnelma < kuunnella < kuulla). (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.) Saksassa kuunnelmaa kutsutaan termillä ”hörspiel”, Ruotsissa ”hörspel” tai ”radiopjäser”. Englannissa vastaava nimike on ”radio drama”.

Mitä on romantiikka? -teoksessa Eino Krohn määrittelee kuunnelman erääksi sanataiteen nykyaikaisimmista muodoista:

Se [kuunnelma] on radion välittämä draama, jonka salaperäiset, välimatkoista riippumattomat värähtelyaallot nerokkaiden kojeiden ja laitteiden avulla kuljettavat kuultavaksemme (Krohn 1958, 37).

Vuoden 1982 *Suomalaisia kuunnelmia* -sarjan kirjassa Mirjam Polkunen puolestaan kirjoittaa kuunnelman olevan muodoltaan lähempänä novellia kuin teatteria. Polkunen jatkaa, että myös ilmaisun taloudellisuus yhdistää kuunnelmaa ja novellia, sillä kummallekin on luonteenomaista keskitys ja kerronnan tiiviys. (Polkunen 1982, 7.)

Kuunnelma on näkymätöntä taidetta, joka pakenee tehokkaasti kielellistä määrittelyä. Radioteatterin johtajana toimineen Pekka Kyrön mukaan on jopa helpompaa määrittellä, mitä kuunnelma ei ole: se ei ole musiikkia, epiikkaa tai dokumenttia, olkoonkin, että nämä voivat olla kuunnelmateoksen osia (Kyrö, haastattelu 18.5.2012). Kuunnelma voidaan määrittellä fiktiiviseksi radioteokseksi, mutta silloin käsitteen alle mahtuvat myös muut fiktion pohjautuvat radio-ohjelmat, mm. erilaiset luennat. Nykyään radio-kuunnelmasta käytetään myös termiä radiodraama (engl. radio drama), mikä johtaisi siihen, että kyseessä on radiolle kirjoitettu, draamamuotoinen fiktio. Kyrön mukaan tämä on käypä määritelmä, vaikka kuunnelmaksi voisi näin ollen kutsua myös lyyrisiä teoksia, jotka eivät ole välttämättä draaman muodossa. Erikseen kuunnelman draamamuotoisen fiktion määritelmää ovat vielä sekoittamassa ääniteokset, radiofoniset teokset ja radiotaide (ars acustica).

Mainiossa kirjassa *Korville piirretyt kuvat - Kirjoituksia kuunnelmasta ja äänitaiteesta* Yleisradion dramaturgi Juha-Pekka Hotinen käyttää kuunnelmaa määritellessään termiä "radiofiktio" ja kääntää sen lystikkäästi suomenkieliseen muotoon "radiosepite" (Hotinen 2011, 25). Yle Draaman tv- ja radiotuottaja Pekka Ruohoranta puolestaan määrittelee kuunnelman olevan radiofoniseen muotoon tiivistettyä fiktiota, jossa ääni on etuasemassa (Ruohoranta, haastattelu 16.5.2012). Kuunnelma on siis äänellä toteutettava fiktiota, "äänifiktiota". Tämä määritelmä poistaisi draaman asettamat kategoriaongelmat.

Kuunnelmaa on usein tituleerattu "teatterin sokeaksi pikkusiskoksi", koska teoksen kokijalta on "riistetty" näkökyky. Teatteri tulee kreikan kielen sanasta "teatron" (kreik. katsomispaikka, katsomo), ja vaikka on totta, että kuunnelma on monen muun nykymedian tavoin paljosta velkaa teatterille, ei radiodraama tai kuunnelma kuitenkaan ole paikka, eikä sitä katsota. Kuunnelma ei ole ollut radioitu teatteriteos yli 70 vuoteen (Gronow 2011, 88–89). Kuunnelmateoksessa ei myöskään yleensä ole läsnä katsojia, joten se ei täytä teatterin vaatimuksia. Teatteri on hetken taidetta ja läsnäoloa, kuunnelma ei. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

Kuunnelmassa voidaan käyttää ääniefektejä, äänimaisemia ja musiikkia, ylipäätään kaikkea ääntä, mutta myös hiljaisuutta. Kuunnelmassa käytettyä kieltä ei kuitenkaan voi tukea näkyvin tai kirjoitetuin keinoin. Tämän takia huomiota täytyy kiinnittää vuorosanojen äänensävyyn ja luontevuuteen. Kuunnelma voi tukeutua täysin näyttelijöiden

esittämien henkilöhahmojen väliselle dialogille tai yhden näyttelijän monologille. Ei kuitenkaan ole kiveen kirjoitettua, että kuunnelmassa pitäisi olla näyttelijöitä tai repliikkejä.

Äänisuunnittelija Tiina Luoma määrittelee kuunnelman yksinkertaisesti elokuvaksi ilman kuvaa. Luoman mukaan yleisö kuitenkin mieltää kuunnelman usein paluuna hitauteen, varovaisuuteen, vanhanaikaisuuteen ja ennalta-arvattavuuteen. (Luoma, haastattelu 22.8.2012.) Nämä ovat pääsääntöisesti kuunnelman kannalta negatiivisia asioita, mutta toki myös tyyllilajikysymyksiä.

Radio Rockin ohjelmapäällikön Sami Tenkasen määritelmässä kuunnelma on käsikirjoitettu ja näytelty elementti, joka voi pitää sisällään musiikkia ja puhetta (Tenkanen, haastattelu 12.10.2012). Olennaista kuunnelmassa on hänen mukaansa käsikirjoitettu tarina. Muotoseikat, kuten kuunnelman pituus ja rakenne, eivät voi olla institutionaalisesti kuunnelmaa määrittäviä tekijöitä.

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, kuunnelma pakenee tarkkaa määrittelyä, ja tässä kohdalla tulee tietenkin ottaa huomioon, että jokainen kuunnelmantekijä tekee ”omankuuloistaan” kuunnelmaa. Äänellä tapahtuva kerronta suo kuunnelmakäsikirjoituksille paljon vapauksia. Niiden tapahtumilla, henkilöillä tai tapahtumapaikoilla ei ole rajoituksia, kunhan ne voidaan esittää äänikerronnan keinoin. Illuusio syntyy kuunnelmassa helpomalla ja halvemmalla kuin televisiossa tai elokuvissa, sillä ihmissilmä on karkäs löytämään kuvasta illuusion purkavia pieniä yksityiskohtia. Ääni on taloudellinen kertoja, sillä usein yksikin tietty ääni riittää lukitsemaan kuulijan assosiaation tietylle radalle (esim. kuunnelman tapahtumapaikkana oleva Pariisilainen katu voidaan realistisen äänimaailman sijasta toteuttaa viitteellisellä haitarimusiikilla). Ruohorannan mukaan kuunnelma ei perustu täydelliseen illusioon vaan on lähempänä ”musiikin kuuntelun intiimiä nautintoa”. (Ruohoranta, haastattelu 16.5.2012.)

Kuunnelma on siis ääniteos, jonka tarkoitus on johdatella kuuntelijoiden mielikuvat tekijöidensä haluamaan suuntaan. Nykyaikainen kuunnelma on audiofiktiota tai ääniseipitettä, jonka sisällön muodostavia elementtejä valikoidaan, muokataan ja suodatetaan äänenkäsittelyohjelmien avulla. Pääroolia kuunnelmassa esittää äänen monimuotoisuus.

3 Kuunnelman lyhyt historia

”Kuunnelman konventio ja sopimus on se, että kaikki henkilöt ovat paikalla ellei sanota, että he poistuvat ja kaikilla henkilöillä on vaatteet päällä, ellei erikseen sanota, että he ovat alasti ” (Kyrö, haastattelu 18.5.2012).

Radiokuunnelman historian voidaan katsoa alkavan jo vuodesta 1881, jolloin ranskalainen insinööri Clement Ader esitteli maailman ensimmäisen sähköisen medianjakelujärjestelmän, *theatrofonin*. Kyseessä oli laite, joka toisti teatterisalin tapahtumat kuuntelijan korviin puhelinkaapelia pitkin. Vastaanottimet toimivat kadulla pientä maksua vastaan, ja varakkaiden teatteritaiteen ystävien oli mahdollista asennuttaa sellainen kotiinsa. Theatrofoneja myytiin aina vuoteen 1932 saakka. Aderin järjestelmä oli kuitenkin pelkkä teknologinen kuriositeetti verrattuna samoihin aikoihin kehitettyyn radiovastaanottimeen, jonka kautta oopperoita ja teatteriesityksiä oli mahdollista lähettää kotikuulimoihin. (Daily Mail 2011.)

Radiovastaanottimella ja sen komponenteilla oli monta kehittäjää, joten radion varsinaisesta keksijästä käydään edelleen kiivasta keskustelua. Vahvoilla tässä kisassa ovat Heinrich Rudolf Hertz (1857–1894), Guglielmo Marconi (1874–1937) ja Nikola Tesla (1856–1943). Maailman ensimmäinen radiolähetys ammuttiin eetteriin jouluaattona 1906. Reginald Fessenden (1866–1932) soitti viulua ja luki Raamatun säkeitä Brant Rockissa Massachusettsissa. (Wikipedia 2013.) Pian tämän jälkeen kaupallinen radiotoiminta alkoi ympäri maailmaa.

Suomessa radion käyttöönotto alkoi asiasta innostuneiden insinööriopiskelijoiden ja ”herrasmiesharrastelijoiden” toimesta. Nuoren Voiman Liitto aloitti radiolähetysten tekemisen vuonna 1923 ja radiokuuntelijoiden lupamaksuilla rahoitettu O.Y. Suomen Yleisradio - A.B. Finlands Rundradio perustettiin näiden pioneerien rakentaman työn päälle kolme vuotta myöhemmin. Radio ei tuolloin pyrkinyt kilpailemaan uutismedian voimakkaan sanomalehdistön kanssa vaan keskittyi olemaan viihteellinen kulttuurilaitos. Tämä toimintamalli kopioitiin pitkälti julkisten huvittelutilaisuuksien, kuten iltamien pohjalta. Näissä yleisötapahtumissa esitettiin hyvinkin erilaisia ohjelma numeroita jotka erillinen kuuluttaja sitoi yhteen välijuonnoillaan. (Gronow 2011, 67–68)

Kuunnelmat olivat mukana Yleisradion ohjelmistossa alusta alkaen. Jo aloitusvuonnaan 1926 Yleisradion taajuudella kuultiin viisi kuunnelmaa, ja 11 vuotta myöhemmin luku oli jo 58. (Gronow 2011, 371–372.) Kuunnelmat eivät kuitenkaan olleet ainoa draaman välittäjä, sillä myös suorana radioidut teatteriesitykset olivat tärkeä osa radion alkuajan ohjelmistoa. Esitysten radioinnit tuntuivat varmasti tämän päivän kuulijoista hieman oudoilta, mutta aikanaan radio oli uusi ja ihmeellinen laite, jolloin ohjelman sisällöllä ei ollut niin väliä. Teatteriesitysten radioinnit loppuivat 1930-luvulla radion muuttua arkiseksi välineeksi. (Gronow 2011, 88–89.)

Kuunnelman historian katsotaan virallisesti alkaneen vasta vuonna 1924, kun englantilainen Richard Hughes kirjoitti radiolle näytelmän *A Comedy of Dangers*. BBC:n tilaamassa, radiolle käsikirjoitetussa näytelmässä lähetysmedian visuaalisuuden puute oli ratkaistu sijoittamalla tapahtumat pimeään kaivokseen, jonne näytelmän henkilöt olivat eksyneet. Näin kuvan puuttumisesta saatiin yleisölle loogista, sillä eiväthän tarinan henkilöihahmotkaan nähneet kaivoksessa mitään. *A Comedy of Dangersin* jälkeen suoraan radiota varten kirjoitetut näytelmät alkoivat yleistyä. (Mäntylä 1964, 7.)

Historian ehkä kuuluisin kuunnelma on yhdysvaltalaisen ”renessanssimiehen”, Orson Wellesin *Maailmojen sota* (*War of The Worlds*, USA 1938). H.G. Wellsin samannimisen tieteisromaanin pohjalta tehty radiosovitus lähetettiin CBS-radiokanavalla halloweenyönä. Dokumentaarinen kuunnelma sekoitti faktaa ja fiktiota kertomalla marsilaisten hyökkäyksestä Yhdysvaltoihin radioraporttien muodossa. Kuunnelma synnytti joukkohysteriaa, koska tuhannet kuulijat uskoivat marsilaisten (tai saksalaisten) hyökänneen mantereelle.

Maailmojen sodan ansiosta Welles sai paljon julkisuutta. Heinäkuussa 1939 Welles solmi sopimuksen Radio-Keith-Orpheumin (RKO) kanssa, ja vuonna 1941 sai ensi-iltansa elokuvahistorian merkkipaalu *Kansalainen Kane* (*Citizen Kane*, USA 1941), jota ei näin ollen olisi olemassa ilman *Maailmojen sota* -kuunnelmaa. (*Kuunnelman tiet*, Suomi 2009).

1950-luvulla yleistynyt radion seuraava kehitysaskel ”näköradio” eli televisio, on paljosta velkaa radiolle ja kuunnelmalle. Useat radion alkuperäiseen ohjelmistoon kuuluneet ohjelmat, etenkin kuunnelmasarjat, päätyivät melkein sellaisenaan elokuvien ja television käyttövoimaksi. Esimerkiksi *Suomisen perhe* -kuunnelmasarja oli yleisön parissa niin suosittu, että siitä tehtiin kuusi elokuvaa, ja näiden elokuvien näyttelijäkaarti oli

tietenkin kuunnelmasta tuttu. Seere Salmisen (1894–1977) ja Elsa Soinin (1893–1952) *Tuttu paristo* -nimimerkillä käsikirjoittamaa kuunnelmasarjaa lähetettiin radiossa vuosina 1938–1958 noin 400:n jakson verran. (Salokangas 1996, 88.)

3.1 Yleisradion Radioteatteri

Kun puhutaan kuunnelman historiasta Suomessa, puhutaan käytännössä vuonna 1948 perustetusta Yleisradion Radioteatterin osastosta. Sen ensimmäisenä johtajana toimi Olavi Paavolainen. Radioteatterin ohjelmistossa oli draamaa, komediaa ja jännitystä. Sitä kiiteltiin yleisön toimesta arkirealismen kuvaamisesta ja teatterin tuomisesta maalaisväestön keskuuteen. Kuunnelmat toivat tukea, toistuvuutta ja turvaa arkeen aikana ennen televisiota (Salokangas 1996, 88). Perustamisvuonaan Radioteatterin kuunnelmia lähetettiin Yleisradion kautta jo 108 kappaletta (Gronow 2011, 371–372).

Radioteatterin ohjelmisto koostui 1950-lukuun mennessä sekä kansainvälisesti arvostettujen (mm. Dylan Thomas, Samuel Beckett ja Harold Pinter), että kotimaisten kuunnelmakirjailijoiden teoksista. Mm. Yleisradion pääjohtajana toiminut Hella Wuolijoki (1886–1954) oli suuri kuunnelmien ystävä ja kirjoitti niitä itsekin. *Työmiehen perhe* -kuunnelmasarja oli hänen käsialaansa. Sen oli tarkoitus taistella radion ohjelmistossa vasemmistolaisuudellaan *Suomisen perheen* pikkuporvarillista maailmankuvaa vastaan (Oinonen 2004, 111).

Vuonna 1955 Radioteatterin kuunnelmia lähetettiin 108 kappaletta ja vuoteen 1960 mennessä luku oli kasvanut jo 121:een. 1960- ja 1970-lukuja värittivät yhteiskunnallinen radikalisoituminen ja nuorison herääminen. Tämä uudistusmielisyys saapui Radioteatteriin nuorten tekijöiden mukana ja vaikutti osaltaan kuunnelman muotoutumiseen (esim. tiukasti kohtauksiin jakautunutta ”klassista kuunnelmamuotoa” alettiin karsastaa) (Gronow 2011, 286). Poikkitaiteelliset uudet tuulet olivat tarpeen, sillä Radioteatteri oli ollut jo pitkään pysähtyneisyyden tilassa. Osaltaan tämä johtui Olavi Paavolaisen pitkälle edenneestä alkoholismista ja häneen Pekka Lounelan mukaan tarttuneesta, ”Yleisradion taudista”:

Politiikka kaikissa muodoissaan oli hengenvaarallista; suomalaiselle yleisölle sopi tarjota vain moraalisesti puhtaita, hengeltään ja mieleltään optimistisia, kielenkäytöltään siistittyjä teoksia. Uskonto oli ehdoton tabu. (Gronow 2011, 278.)

Olavi Paavolainen kuoli vuonna 1964 ja hänen paikkansa teatterinjohtajana sai Pekka Lounela. 1960-luvun kuunnelmat erosivat äänimaailmaltaan ja aiheiltaan merkittävästi aikaisempien vuosikymmenten koko perheen kuunnelmista (esim. jo mainitusta *Suomisen perheestä*). Mirjam Polkusen astuessa Radioteatterin johtoon vuonna 1974 tehtiin siellä jo hyvin kokeellista äänifiktiota, joka uskalsi ottaa riskejä. Ulkolähetykset, äänen editointi sekä efektien käyttö muokkasivat kuunnelmaa rajusti kohti omaa taiteenlajiin. (Gronow 2011, 301.)

Alkuperäislähetykset ja uusinnat mukaan luettuna eniten kuunnelmia lähetettiin Yleisradiossa vuonna 1966, jolloin kokonaislukumäärä oli 182 kappaletta (ensilähettyksiä 117, kotimaisia alkuperäiskuunnelmia 32). Tämä hetkellinen tuotantolisä selittyy pitkälti televisiomaksujen tuomasta lisärahoituksesta Yleisradiossa. Vuonna 1970 luku oli kuitenkin jo kääntynyt laskuun, lähetysten määrän ollessa 68 kuunnelmaa (joista kotimaisia alkuperäislähettyksiä 18 kpl). (Gronow 2011, 281, 371–372.)

1980-luvulle tultaessa, 1960-luvun Radioteatterin nuoret olivat jo keski-ikäistyviä aikuisia ja myös kuulijakunta vanheni kovaa vauhtia. Televisio, elokuvat sekä alati kasvavat muut harrastus- ja ajankäyttömahdollisuudet houkuttelivat ihmisiä aktiivisesti pois radioiden ääreltä. Vuonna 1983 Polkunen totesikin, että kuunnelman entinen tehtävä koota etäällä teatterikeskuksista elävä väestö maanantai-iltaisin suurten draamojen ääreen on siirtynyt televisiateatterille (Savolainen, 1983, 37–38).

Varmasti suurin yksittäinen Radioteatteriin ja suomalaiseen radioalaan vaikuttanut muutos oli vuoden 1985 radiolain uudistus, jolla Yleisradion radiomonopoli murrettiin. Ennen tätä uudistusta Suomessa oli pystynyt luvanvaraisesti kuuntelemaan ainoastaan kahta Yleisradion tarjoamaa radiokanavaa. Paikallisradiokanaville alettiin myöntää lupia ja samalla syntyivät kaupalliset radiokanavat, esim. Radio City. Yleisradio heräsi muuttuneeseen tilanteeseen hitaasti vasta vuonna 1990, perustamalla Radio Mafian (nykyinen YLEX), jonka tarkoitus oli kilpailla nuorista kuulijoista kaupallisten kanavien kanssa.

Vuosituhanneen molemmat puolet olivat analogisesta teknologiasta digiaikaan siirtymistä. Tämä muutti radikaalisti kuunnelmien tekotapaa, sillä aikaisemmin oli työskennelty analogisten avokelanauhojen ja nauhureiden kanssa. Tuolloin kuunnelmien miksaaminen tapahtui reaaliajassa käsityönä, jota piti harjoitella monta kertaa ennen varsinaista kuunnelman nauhoitusta (Ruohoranta, haastattelu 16.5.2012). Digitaalitekniikan tuomi-

en käyttöliittymien myötä äänen leikkaus muuttui kuulonvaraisesta tekemisestä visuaaliseksi työksi. Kankeat koneet vaihtuivat käyttäjäystävällisiksi ohjelmistoiksi ja näin kuunnelma otti viimeisimmän harppauksen kohti omaa äänitaiteen muotoaan.

3.2 Radioteatteri nyt

Radioteatterin genretuottaja korvasi Radioteatterin päällikön -virkanimikkeen vuonna 2011. Muutoksia on tapahtunut myös muussa organisaatiossa, sillä Radioteatteri toimii tätä nykyä Yle Draaman alaisuudessa ja tuottaa erilaisia ja -pituisia kuunnelmia monen eri Yleisradion kanavan käyttöön.

Genretuottaja Satu Kurvisen mukaan Radioteatterin tilanne vuonna 2012 oli hyvä: tuotannot sekä ohjelmisto pyörivät ja yleisöä palvellaan monipuolisesti. Toiminnan tarkoituksia ovat Kurvisen mukaan suomen kielen ylläpito ja sen moninainen käyttö sekä audion kanssa tehtävä monipuolinen äänisuunnittelu sekä sen kehittäminen. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.) Radioteatterin yleisö on rakenteeltaan pirstaleinen, sillä kuunnelmaohjelmisto levittäytyy monelle Yleisradion kanavalle. Tarkan kuulijaluvun antaminen on tämän takia hankalaa, mutta Kurvinen arvioi kuunnelmilla olevan tällä hetkellä noin 50 000–250 000 kuulijaa. Suurin osa kuulijoista on vanhempia ihmisiä, keski-ikä n. 46 vuotta. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Vuonna 2012 Radioteatterissa oli töissä 11 ihmistä, joiden työtehtävät saattavat osittain vaihdella ja mennä limittäin toistensa kanssa. Työnimikkeitä ovat genretuottaja, tuottaja, dramaturgi, tuotantojärjestäjä, assistentti ja äänisuunnittelija. Lisäksi Radioteatterissa on töissä vaihtelevasti määräaikaista työntekijöitä erilaisissa projekteissa.

Mitä Radioteatteri ei itse tuota, se tilaa ja työllistää talon ulkopuolelta: käsikirjoitukset, ohjaajat, näyttelijät, dramaturgit, äänisuunnittelijat ja muusikot voivat olla tällaisia työntekijöitä. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.) Radioteatterin tarkoitus on etsiä jatkuvasti uusia tekijöitä, ideoita ja tekotapoja, joilla kuunnelman muotoa kehitetään edelleen. Radioteatteri on tärkeä Suomalaisen kulttuurikentän taloudellinen toimija ja taiteilijan työtehtävää Radioteatterissa voi jopa verrata taiteilija-apurahaan (Kyrö, haastattelu 18.5.2012).

Yle Radio 1 on Radioteatterin kuunnelmien perinteinen pääpaikka ja kotikanava; sillä on vuosittain 52 kuunnelmapaikkaa, joista 20–24 lähetystä ovat uusia kuunnelmia ja loput vanhempien uusintoja. Lähetyksissä on kolme kertaa vuodessa vaihtuva sykli. Yle Radio 1:ssä kuullaan myös Radioteatterin luentoja sekä äänikirjoja, joita tuotetaan ja luetaan muutaman kirjan vuosivauhdilla. Ohjelmistossa on uusia teoksia ja vanhoja klassikkoja. Lisäksi kanavalla on lastendraamapaikka. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Radioateljee tuottaa vuosittain n. 17 uutta radiodokumenttia ja featurea, joissa pyritään esittämään ja etsimään äänen keinoin radioilmaisun syvintä olemusta (Radioateljee 2013). Ääniversumi on yksikkö, joka tekee audiofiktiota, eli ääniteoksia. Niitä tuotetaan noin 11 vuodessa. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Yle Radio Suomelle Radioteatteri tuottaa kevyempää ohjelmistoa, esim. pakinamaisia tilaustekstejä suomalaisilta kirjoittajilta. Uutena formaattina ovat kanavalla soitetut suurituotantoiset ns. “kesäsarjat”, esim. *Carola -nainen mä oon enkä pyhimys* – kuunnelmasarja (Suomi 2012), joka oli muodoltaan radiomusikaali.

Radioteatteri on kokeillut myös internetin käyttöä kuunnelmien pääsääntöisenä lähetyksalustana. Esim. *Naamakirja*-kuunnelmasarja (Suomi 2012) julkaistiin ensin *Youtube*-verkkopalvelussa sekä Yle Areenassa ja se sai radiosoiton vasta myöhemmin.

Radioteatterilla on tätä nykyä kolme suurta haastetta: uuden yleisön tavoittaminen, uusien tekijöiden löytäminen ja uuden ilmaisun kehittäminen. Radiofiktio elinvoimainen tulevaisuus on Kurvisen mukaan kiinni juuri 20–30-vuotiaiden korvien sietokyvystä. Lähetysvirtaradioiden muokkaamat kuuntelutottumukset ovat suuri haaste, ja Kurvinen onkin huolissaan nuorten kasvavasta kyvyttömyydestä kuunnella keskittyneesti puhetta. Vaikka Radioteatterilla on suhteellisen paljon “uskollisia” kuulijoita, on yleisön ikäkauma vanhanpuoleista. Myös Radioteatterin työntekijöiden keski-ikä on korkea.

Jos uusia kuulijoita ja näiden tottumuksia ymmärtäviä tekijöitä ei saada taloon, ei Radioteatterilla ole muutaman kymmenen vuoden päästä elossa olevia kuulijoita. Nuorisista, osaavista ja ääni-ilmaisusta kiinnostuneista tekijöistä on alalla pulaa. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Paperinmakuinen, kohotettu ja ylevä ilmaisu ovat Kurvisen mukaan edelleen ongelmia kuunnelmissa. Käytettävä kieli on usein liian teatraalista ja kaukana normaalista puhekielestä. On suuri haaste saada kulttuurialan toimijat (näyttelijät, ohjaajat, dramaturgit, käsikirjoittajat, jne.) tuottamaan luontevaa ilmaisua jonka yleisö ostaa ja hyväksyy. Tämä ei ole yksinomaan kuunnelman ongelma vaan koskee koko suomalaista draaman kenttää. Ylipäätään Kurvinen haluaisi kuunnelman tekijöiden ottavan enemmän riskejä. Kuunnelman pitää olla lyhyttä, nopeaa, haastavaa ja aiheiden käsittellä tätä maailmaa ja aikaa. Tekijöiden pitäisi rohkeasti kokeilla hyvän ja huonon maun rajoja ja tehdä kuunnelmia nuoremmalle ja uudemmalle yleisölle. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Pitäisi käydä useammin omalla epämukavuusalueella. Nyky-yleisö on tottunut kaikenlaiseen ilmaisuun, esimerkiksi päällekkäistä dialogia voisi käyttää enemmän, ylipäätään kokeilla kaikenlaista ja rikkoa kaavaa. Jos kuulija ei tunnista minä vuonna tai vuosikymmenenä kuunnelma on tehty, niin siinä on jotakin outoa! (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Vastatakseen näihin haasteisiin Radioteatteri pyrkii olemaan jatkuvasti hereillä sen suhteen, mitä kotimaisen kulttuurin kentällä tapahtuu. Radioteatterille pitkään töitä tehnyt äänisuunnittelija Tiina Luoma odottaisi ja toivoisi niin ikään kuunnelman tekijöiltä vähemmän tekstiä ja kuunnelmamaailmojen ”puhkipuhumista”. Äänen voima tulisi päästää oikeuksiinsa ja tekijöiden kuljettaa kuunnelmaa syvän kokemuksen tasolle. (Luoma, haastattelu 22.8.2012.) Luoma toivoisi Kurvisen tapaan tekijöiltä enemmän anarkiaa ja kannanottoa nyky maailman asioihin, sillä konservatiivisuutta on liikaa ja irtiottoja kyseenalaistetaan:

Mikä on raakaa, on raakaa. Maailman julmuus on niin hirvittävää ja sen vastapainona maailman ihanuus niin suurenmoista, että toivoisin niitä tuotavan enemmän ilmi. (Luoma, haastattelu 22.8.2012.)

3.3 Suomalaisen kuunnelman tulevaisuus

Yleisradiossa on noin 8000:n kuunnelman arkisto, jota ei voi avata Suomen kansalle monimutkaisten tekijänoikeus- ja käyttö sopimusten takia (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012). Silti Kurvisen, Ruohorannan ja Kyrön haaveena on jonakin päivänä internetissä toimiva kuunnelmakirjasto. Arkistoissa makaava ja pölyttävä kuunnelmatraditio ei palvele ketään: ei tekijöitä tai yleisöä. Kuunnelmat on tehty kuunneltaviksi!

Yleisradio on kolmen, samalla viivalla olevan portaalin talo (televisio, radio ja internet), mutta internetissä toimiva YLE Areena on tällä hetkellä television ja radion toistaja, ei alkuperäisen sisällön tuottaja. Tulevaisuudessa Areenasta tulee kuitenkin suurella todennäköisyydellä oma kanavansa, jonne myös kuunnelmia voidaan tuottaa yksinöidellä. Yleisradiossa ei toistaiseksi ole radiofiktio vastaista mentaliteettia, mutta radioalan yleinen epävarmuus kummittelee talon yllä. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Tiina Luoma on aina pitänyt kuunnelman tulevaisuutta itsestään selvänä. Sillä ei ole hänen mukaansa kuoleman vaaraa, mutta genren elinvoimaisuus on kiinni sen koko tekijäkaartista, käsikirjoittajista lähtien (Luoma, haastattelu 22.8.2012).

Kyrö on pessimistisempi. Entinen Radioteatterin päällikkö pelkää, että kuunnelman mahdollisuudet kaventuvat tulevaisuudessa entisestään kuunnelman poistuessa hitaasti ohjelmistosta yleisönsä (suuret ikäluokat) kuollessa. Kuunnelman tulevaisuus on Kyrön mukaan kiinni siitä, löytyykö Yleisradiosta ja Radioteatterista rohkeutta sekä henkeä kuunnelman siirtämiseksi uusiin, helpommin vastaanotettaviin välineisiin. Koko vanha ajattelu radiokuunnelmasta pitäisi uskaltaa jättää historiaan.

Jos näin ei tehdä, voi Yleisradiossa nousta hitaasti mutta varmasti kysymyksiä siitä, kenelle ja miksi (radio-ohjelmien mittapuulla tuotannollisesti kalliita) kuunnelmia tehdään? Jos kuunnelman olemassaolo ja kehitys ovat tulevaisuudessa kiinni Radioteatterin tai jonkin muun instanssin sijaan vain yksittäisistä yksilöistä ja harrastajista, voidaan se yhtä hyvin julistaa kuolleeksi. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

Toisaalta, kuunnelmien tuottaminen muuttuu äänitys- ja editointitekniikan kehityksen myötä jatkuvasti kevyemmäksi ja halvemmaksi toteuttaa. Tällöin kuunnelmien tekemiseen ei enää tarvita kalliita studiotiloja ja editointilaitteistoja. Kuunnelmalle olisi parasta jos uusilla tekijöillä olisi innostusta kuunnella vanhoja teoksia ja tutustua näin kuunnelman traditioon. Vastavuoroisesti vanhojen osajien puolelta tarvittaisiin enemmän avoimuutta ja valmiutta uusien tekijöiden kuuntelemiseen, ja heidän ideoidensa paranteluun.

Kuunnelman traditio on olemassa nauhoilla arkistoissa. Toisin kuin teatteri, joka on hetken taidetta eikä välity tallennettuna, kuunnelma voi olla ikuista sillä kuunnelmasta jää jälki; se on arkistoitu ääniteos, jonka ääreen voidaan aina palata. Tämä mahdollistaa mm. teoksesta keskustelun ja väittelemisen. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

Uskon kuunnelman säilyvän hengissä ainoastaan internetin avulla. Äänikirjat ovat maailmalla jatkuvasti kasvava trendi ja yleisön nälkä kuuloaistia varten tehdyille sisällölle yltyy. Tämä asettaa kuunnelmalle uusia paineita hakea muotoja, jotka palvelevat paremmin nyky-yleisöä. Yksittäisen kuunnelman tai kuunnelmasarjan tulee olla kuluttajien saatavilla helposti ja halvalla.

4 Kuunnelman muodot suomalaisessa radiossa

”Positiivisessa, vapaassa maailmassa, kuunnelmat ovat yksi elämänlähde, joka voi tarjota toisenlaisia kokemuksia. Kun kuunnelma osuu, sen vaikutus kuulijaan on valtava!” (Ruohoranta, haastattelu 16.5.2012.)

Millaista on suomalainen kuunnelma? Kysyttäessä: “Onko Yleisradion Radioteatterilla sielua tai tiettyä tekemisen tapaa”, genrepäällikkö Satu Kurvinen tekee vastakysymyksen: “Verrattuna mihin?” Radioteatteri on Suomessa ainoa kuunnelmia tuottava instanssi. Siinä piilevät sekä sen suurin ongelma, että vahvuus. Kun kilpailua ei ole, on mahdotonta verrata toimintaa ja kehitystä muuhun kuin omaan historiaan. Ulkomaisten tuotantojen kanssa kilpaileminen voi olla suljetun kielialueen takia triviaalia, olkoonkin, että suomalaiset kuunnelmat ovat aina menestyneet ja menestyvät edelleen hyvin kansainvälisissä kilpailuissa, kuten Prix Italiassa ja Prix Europassa (ent. Prix Futura). (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Pekka Ruohorannan mukaan suomalaisen kuunnelman kokonaisuus on korkealla tasolla, etenkin äänisuunnittelun saralla. Kotimaisissa kuunnelmissa on aina ollut erinomaiset “soundit” ja hyvät ääninäyttelijät (Ruohoranta, haastattelu 16.5.2012). Suomalainen kuunnelma on kuitenkin usein tempoltaan hidasta ja tämä erityispiirre tulee Pekka Kyrön mukaan kiusallisen hyvin esille juuri kansainvälisissä kilpailuissa. Kuunnelman kaunista äänimaailmaa rakennetaan hitaasti hiipien, jolloin kuulijaa ikään kuin varovaisesti kasvatetaan kuunnelman huippuhetkiä varten. Italialainen kuulija on jo

ehtinyt häipyä paikalta, kun suomalaisen kuunnelman ensimmäinen repliikki kajahtaa ilmoille. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

Kansalliseen tapaan suomalaiset kuunnelmantekijät myös pelkäävät kielensä kuulostavan ikävältä, mutta palaute on ulkomailla onneksi aivan toista. Suomenkieltä kehuaan kauniiksi ja soljuvaksi. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

Hitaan tempon lisäksi suomalaisten kuunnelmien aiheet ovat usein synkkiä. Kyrö spekuloi tämän johtuvan siitä, että suomenkieliset suomalaiset ajattelevat asioiden olevan ”kovia” tai hyviä juuri siksi, että käsiteltävänä on rankka kohtalo (Kyrö, haastattelu 18.5.2012). Sekä Kyrö, että Ruohoranta nostavat viihdyttäväksi poikkeukseksi Kristian Smedsin pohjoista melankoliaa tihkuvan kuunnelman, *Jääkuvia* (Suomi 1997), josta on tehty versiot myös Englannissa, Saksassa, Islannissa ja Tanskassa. Smedsin kuunnelma voitti Prix Europa kilpailun vuonna 1998 vuoden parhaana eurooppalaisena kuunnelmana.

4.1 Kuunnelman muodot kaupallisessa radiossa

Tätä tutkielmaa varten haastattelin kolmen kaupallisen radion ohjelmapäällikköä: Ninja Huhtamäkeä Radio Novasta, Valtteri Väkevää Radio Helsingistä ja Sami Tenkasta Radio Rockista.

Radio Novan omistavat MTV Oy ja MTG AB. Se aloitti toimintansa ”Suomen Uutisradio” vuonna 1996. Nova on Suomen ainoa kaupallinen valtakunnallinen radiokanava, eli sen kuuluvuusalue kattaa koko Suomen. Radio Novalla on suurin kuulijakunta kaupallisen radion kentällä 1 600 000 viikoittaisella kuulijallaan ja 12 prosentin kanavaosuudella. (Stenbäck 2007, 24.1. C3.) Radio Nova kilpailee tavoittavuudellaan Yleisradion radioasemien kanssa.

Radio Helsinki on pääkaupunkiseudulla kuuluva radiokanava joka kuuluu nettiradion kautta myös koko Suomessa. Radio Helsinki perustettiin vuonna 2000 ja sillä on nykyään noin 100 000 kuulijaa. Kanava kuuluu Sanoma News -liiketoimintaryhmän Helsingin Sanomat -liiketoimintayksikköön. Radio Helsingin ohjelmisto koostuu musiikkitoimittajien juontamista ohjelmista, keskusteluohjelmista ja ajankohtaisista haastatteluista, menovinkeistä, liikennetiedoista sekä Helsingin Sanomien uutisista. Kanavan musiikki-

profiili on laaja; Radio Helsingissä soitetaan vuosittain noin 35 000 eri musiikkikappaletta. (Radio Helsinki 2013)

Radio Rockin omistaa Sanoma-yhtymään kuuluva Nelonen Media. Radio Rockin toiminta alkoi 1. tammikuuta 2007 entisen Radio Cityn taajuudella, mikä puolestaan oli eräs ensimmäisiä Suomen kaupallisia radiokanavia. Radio Rockin kohderyhmä on 20–44-vuotiaat miehet ja viikoittaisista, n. 669 000 kuulijasta n. 70 prosenttia on miehiä. Asema kuuluu suuressa osassa Suomea ja sen kuuluvuusalueella asuu noin 4,2 miljoonaa ihmistä. (Radio Rock 2013)

4.1.1 Kuunnelma Radio Novassa

Radio Novalla on hyviä kokemuksia kuunnelmista. *Noora ja Valtteri* -kuunnelmaa esitettiin vuosina 2010–2011. Kuunnelma oli parisuhdedraama; tarina miehestä ja naisesta, jotka löytävät toisensa uudelleen pitkän ajan jälkeen. Jaksoja kuunnelmassa oli noin 40, jaksokesto n. 30 minuuttia ja jaksot saattoivat sisältää yhdestä kahteen jakson teemaan sopivaa musiikkikappaletta. Kuunnelmissa oli yksi mainoskatko. Tekijätiimiin kuului kaksi näyttelijää, jotka olivat myös sarjan käsikirjoittajia (Jalle Niemelä ja Tiina Siikasaari). Kuunnelmasarjan efekteistä ja editoinnista vastasi erillinen äänitarkkailija (Kim Wirtanen). *Nooran ja Valtterin* lähetysaika oli sunnuntaisin aamupäivästä, uusinta tuli torstai-iltaisina. Kuunnelmaa ei ole Novalla jatkettu, sillä päähenkilöiden tarinan kaari saatettiin sarjassa loppuun. Radio Novan ohjelmapäällikkö Ninja Huhtamäki kertoo odottavansa ja etsivänsä jatkuvasti uutta nykymaailmaan sijoittuvaa kuunnelmatarinaa. Hänen mukaansa ei ole mielekästä tehdä kuunnelmaa joka ei ole kiinni nykypäivässä, tässä hetkessä ja yhteiskunnassa. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Radio Novalla on monta ohjelmapaikkaa johon kuunnelman voisi sijoittaa. Huhtamäen mukaan lajityyppi sopii hyvin kaupalliselle radiolle. Novalla on huomattavan pitkät kuunteluajat, sillä kuulijat viihtyvät sen seurassa keskimäärin n. 90 minuuttia arkisin. Yksittäiset pistekuunnelmat sijoittuisivat Radio Novassa *Noora ja Valtteri* -kuunnelman tapaan viikonlopuille. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Huhtamäki peräänkuuluttaa hyvin käsikirjoitetun, hauskan sekä ajankohtaisen poliittisen ja yhteiskunnallisen satiirin perään. Tällainen toimisi hänen mukaansa mainiosti jonkin radio-ohjelman neljästä viiteen minuuttisena ohjelmaosiona. Nopeatempoisessa tyyllilajissa haasteena on draaman kaaren rakentuminen: jokaisen jakson pitää toimia

itsenäisenä osana, mutta olla samalla myös osa suurempaa kokonaisuutta ja tarinaa. Kuunnelman henkilöhahmojen tulee olla uskottavia ja kuulijan pitää pystyä joko ihas-tumaan tai vihastumaan niihin. Hahmojen pitää myös antaa kasvaa ja kehittyä sarjan edetessä. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Satiirisen, päivän asioihin tarttuvan päivittäisen kuunnelman käsikirjoittaminen, nauhoittaminen ja editointi ovat vaativaa työtä, joka syö paljon rahaa. Tällaisen ohjelman live-veto radiossa ei tietenkään ole ajatuksena mahdoton, mutta kaikki suorana tehty toimii Huhtamäen mukaan paremmin televisiossa. Kuunnelman budjetti on riippuvainen kuunnelman tuotannon suunnittelusta. Jos kuunnelman tuotannon rakentaa mahdollisimman ”könttätyyppiseksi” voidaan samassa äänityssessiossa nauhoittaa ja editoida monta kuunnelman jaksoa tai jopa yksi kokonainen tuotantokausi. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Radio Novan haasteena on iso yleisö, jolle pitäisi löytää teemoiltaan tarpeeksi mielenkiintoinen ja kestoaltaan sopiva kuunnelma. Toinen haaste on kohderyhmälle tyypillisen kuunteluajan löytäminen. Suomalainen radioyleisö on huono oppimaan uusia asioita, sillä radion mielletään olevan pyhä väline, jossa asioiden tulisi pysyä muuttumattomina. Helppo tapa opettaa yleisöä olisi löytää kuunnelmalle hyvä lähetysaika ja ujuttaa sitä sitten hitaasti myös muun ohjelmiston sekaan. Kuunnelmat voisivat sitouttaa kuulijoita paremmin kanavaan. Lisäksi ne monipuolistaisivat kaupallisen radion aivan liian suppeaa ohjelmatarjontaa. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Hyvin tehdyssä kuunnelmassa luotetaan kuulijan kykyyn ottaa vastaan tietoa ja rauhoittaa oman olemisensa hetkeen. Kuunnelma voisi olla kaupallisen radion erikoisherkkue ja viesti siitä, että kuulijoiden eteen halutaan nähdä vaivaa tuottamalla laatutavaraa. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Huhtamäki näkee kuunnelmassa myös kaupallista potentiaalia. Jos hän esittelisi hyvän kuunnelman radionsa myyntiosastolle, se saattaisi herättää asiakkaiden mielenkiinnon. Tuotesijoittelu on kuunnelmissa hyvin mahdollista, samoin erilainen sponsorointi. Huhtamäki on kuitenkin skeptinen sen suhteen, että kuunnelmat nostaisivat Radio Novan kuulijalukuja, vaikka hyvin tehty sarjakuunnelma onkin koukuttava formaatti. Kuulijat tekevät harvemmin kaupallisen radion kanssa ”treffejä”, jolloin kanavalle tullaan kuuntelemaan juuri jotakin tiettyä ohjelmaa. Kuunnelma voisi mahdollistaa tämän. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Radio Novan mahdollisten tulevien kuunnelmien nettilevitys podcastien avulla on Huhtamäelle itsestänselvyyys. Nettilevitykseen liittyvät tekijänoikeussopimukset ovat monimutkaisia, mutta eivät mahdottomia selvittää. Jo tehdyissä kuunnelmissa on monimutkaiset tekijänoikeussopimukset, mutta uustuotantoihin pitää tehdä toisenlaiset sopimus pohjat joissa levitys on järkevästi mahdollistettu. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Huhtamäki katsoo, että jos suomalainen kaupallinen radio lähtisi tekemään kuunnelmaa ja avoimesti kilpailemaan Yleisradion Radioteatterin kanssa, olisi päällimmäisenä kysymys siitä, miten ihmiset haluaisivat kuluttaa kuunnelmia. Kaupallinen radio lähtisi markkinoimaan kuunnelmaa uudestaan jonakin muuna kuin "mummojen lajina". (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

Kuunnelma tulisi optimoida tähän päivään ja elämänrytmiin. Kaupallinen radio esittelisi kuunnelman sellaisessa formaatissa, joka olisi hieman nykyaikaisempi kuin se hämähäkinverkkojen täyttämä kaappi, jossa se tällä hetkellä makaa. (Huhtamäki, haastattelu 31.8.2012.)

4.1.2 Kuunnelma Radio Helsingissä

Radio Novan tapaan myös Radio Helsingillä on aikaisempaa positiivista kokemusta kuunnelmien esittämisestä kanavalla. Teoksia on ollut monia ja ne ovat olleet kanavan ulkopuolisten tekijöiden tuottamia. Kanavan ohjelmapäällikkö Valtteri Väkevä uskoo kuunnelmalla olevan paljon mahdollisuuksia kaupallisilla kanavilla ja kuunnelmat ovat edelleen Radio Helsingin taajuudelle tervetullutta, kuulijaa yllättävää lisää. Kuunnelman ja sen tekijöiden pitää kuitenkin tulla kanavan vakinaisen työvoiman ulkopuolelta sillä resursseja "radioteatterimaiseen" toimintaan ei ole. (Väkevä, haastattelu 4.9.2012.)

Väkevä pitää kuunnelmaa virkistävänä vaihteluna, jota on helppo jakaa ja mainostaa esim. sosiaalisessa mediassa. Lähtökohtaisesti kuunnelmien lähettäminen kaupallisilla kanavilla on Väkevän mielestä outo ajatus, mutta juuri sen takia ne varmasti tekisivät kanaville myös hyvää. Radio Helsinki pyrkii olemaan kanava jolle sopii ohjelmistoa laadasta laitaan. (Väkevä, haastattelu 4.9.2012.)

Suurimpana haasteena Väkevä näkee kuunnelmalle sopivan ohjelmapaikan löytymisen kanavan ohjelmakaaviosta. Sopivimmaksi paikaksi hän osoittaa puheohjelmapaikkaa, arkisin klo 12.00–13.00. Tällainen "keskipäivän kuunnelma" olisi mielenkiintoinen for-

maatti. Toinen sopiva lähetyspaikka olisi perjantai-iltapäivän ohjelmistosta löytyvä vaihtopaikka. (Väkevä, haastattelu 4.9.2012.)

Kaikki Radio Helsingin puheohjelmat löytyvät lähetyksen jälkeen podcasteina kanavan nettisivuilta, joten kuunnelman nettijakelu ei ole ongelma. Tekijänoikeussuojattua musiikkia teoksissa ei tosin voisi tällöin käyttää. Radio Helsingin taajuuksilla soivassa kuunnelmassa pitää olla lähtökohtaisesti myös mainospaikka. Normaalisti Radio Helsingin tunnin ohjelmissa on kolme mainoskatkoa, mutta jos mainokset eivät jostain syystä sopisi teoksen luonteeseen, niin niiden käyttöä voitaisiin miettiä. Sponsorointi on mahdollista, mutta se pitää Väkevän mukaan tehdä tyylillä, ettei kuunnelmasta tule vain tunnin pituista mainosta. (Väkevä, haastattelu 4.9.2012.)

4.1.3 Kuunnelma Radio Rockissa

Kuunnelmat sopivat Radio Rockin ohjelmapäällikön, Sami Tenkasen mielestä erittäin hyvin kaupallisen radion ohjelmistoon, kunhan ensin määritellään mitä kuunnelmalla tarkoitetaan. Tunnin pituisten draamojen tekeminen ja soittaminen Rockin taajuuksilla ei ole hänen mukaansa oikeanlaista kuuntelijan palvelemista. Tenkanen muistuttaa radioiden olevan samalla tavalla formatisoituja kuin esimerkiksi aikakauslehdet. (Tenkanen, haastattelu 12.10.2012.)

Radio Rockilla on valtavasti kuunnelmia, mutta ne ovat muodoltaan täysin erilaisia kuin Radioteatterilla. Kuunnelmat eivät ole enää tunnin pituisia klassikkoteosten dramatisointeja tai Kantolan perheitä. Radio Rockissa tehdään viimeisteltyjä teoksia, jotka toimivat ohjelmavirtaradion ohjelmaosioina. Nämä, usein sketsimuotoiset ja muutaman minuutin pituiset kuunnelmasarjat ovat erilaisiin keikkoihin tai musiikkifestareihin liittyviä markkinointituotantoja.

Esimerkiksi Rockin kuunnelmatuotannosta Tenkanen nostaa *Isä ja Poika* -keikkapromo sarjakuunnelman, joka voitti Vuoden äänituotanto-palkinnon vuonna 2009 RadioMedia ry:n Radio Gaalassa. Sarjassa seurataan Rockin kanavaäänänenä toimivan Pasi Ruohosen esittämän ”Pojan” vierailuja tämän julkeasti homoseksuaalin ja eksentrisen ”Isän” (Kari Hietalahti) ja tämän miesystävän ”Stinden” (Jukka Rasila) luona. Tällaisia nopea-tempoisia, absurdeja ja humoristisia radion viihdesarjoja tehdään Radio Rockissa noin viisi vuodessa ja ne käsittävät n. 40 jaksoa.

Näyttelijöinä kuunnelmissa toimii eturivin suomalaisten ääninäyttelijöiden lisäksi kanavan omia juontajia sekä vierailuvia muusikoita. Koska juontajat ovat radiopersoonia, ovat heidän vierailunsa näissä pätkissä osa loogista, Radio Rockin ääniversumin jatkumoa. *Youtubesta* löytyvät videot, niiden miksaukset sekä kymmeniin tuhansiin yltävät kuuntelu- ja jakokerrat kertovat siitä, että yleisö on ottanut sarjan ja hahmot omakseen. (Tenkanen, haastattelu 12.10.2012.)

Tuotannollisesti Radio Rockilla ei ole ongelmia tehdä kuunnelmaa. Tenkanen nostaa ainoaksi ja suurimmaksi haasteeksi kuunnelmien tekemisessä käsikirjoittajaresurssit ja niiden puuttumisen. (Tenkanen, haastattelu 12.10.2012.)

4.2 Kuunnelman haasteet ja mahdollisuudet kaupallisessa radiossa

Kaupallisten kanavien keskimääräiset kuunteluajat ovat lyhyitä (n. 15 min) ja niiden paras kuuntelu-aika, eli ”prime time” keskittyy aamun ja iltapäivän työmatka-aikoihin, jolloin radiota kuunnellaan autossa (Maatraiva, haastattelu 29.10.2012). Tämä aika käytetään musiikin ja mainosten hyödyksi. Kaupallisten kanavien kuulijat eivät ole perinteisesti tottuneet siihen, että kanavilla soisivat myös kuunnelmat. Lyhyt, dialogipohjainen ja hyvin käsikirjoitettua radiomainosta muistuttava radiosketsi on kuitenkin jo mukana monien kaupallisten kanavien ohjelmistossa. Sitä ei kuitenkaan kuulijoiden puolella mielletä kuunnelmaksi. Tällaisen formaatin hidas ja määrätietoinen pidentäminen olisi yksi tapa ujuttaa kuunnelmaa osaksi ohjelmistoa.

Pidempi kuunnelma ei välttämättä sovellu sellaisenaan radiokanavien arkiohjelmistoon, mutta olisi kuin kotonaan viikonlopuissa, jolloin kuulijoilla on rauhaa syventyä niitä kuuntelemaan. Oikean kuunnelmaformaatin löytäminen on sekin vaikeaa. Kysymys kuuluu: minkälainen kuunnelma kiinnostaa juuri tietyn radiokanavan kohdeyleisöä, eli voidaanko kanavalla soittaa aivan mitä tahansa, vai rajataanko kuunnelmaa vain tiettyihin genreihin? Tähän liittyen voidaan myös kysyä, millainen brändi kuunnelmalla kuulijoiden keskuudessa on ja mitä tämä brändi voisi tehdä kaupalliselle radiolle?

Suurin yksittäinen haaste on kuitenkin löytää tekijöitä kuunnelmille. Vaikka alalta löytyy pioneerihenkeä, ovat motivoituneet, ripeät ja hyvää jälkeä tekevät kuunnelmantekijät harvassa. Radion reunaehdot ymmärtävistä, äänelle käsikirjoittavista tekijöistä on huu-tava pula ja hyvätkin alkuperäisideat torppaantuvat, kun kaupallisilla radioilla ei ole aikaa tai varaa ohjelmaidearaakileiden kehittelyyn. Formaatin tulisi olla heti kättelyssä

mahdollisimman pitkälle hiottua ja tuotannon nopeaa, ettei sen tekeminen muodostuisi kanavalle taakaksi.

Kaupallisten kanavien ohjelmatarjonta on melko suppeaa, sillä kanavat perustavat oman toimintansa usein ohjelmavirta-ajatteluun jossa ei ole varsinaisia kiinteitä ohjelmia, vaan juontajia, jotka tuottavat jatkuvasti kanavan profiilin mukaista sisältöä: puhetta, musiikkia, uutisia ja mainoksia. Kuunnelmat toisivat osaltaan kanavien ohjelmistoon monipuolisuutta ja kertoisivat siitä, että kuulijasta välitetään, tarjoamalla hänelle ajalla ja vaivalla valmistettua sisältöä. Tilanne paranee entisestään, jos kuunnelma tehdään jo lähtökohtaisesti podcast -ajattelun mukaisesti, jolloin tavat palvella yleisöä monipuolistuvat.

Ohjelmiston monipuolistaminen ja kehittäminen ovat jo itsessään tärkeitä tavoitteita, mutta kuunnelmilla on mielestäni mahdollisuus palvella myös mainostajia. Jos ajatellaan (hieman kyynisesti), että kaupallisten radiokanavien päällimmäinen tarkoitus on pitää kuulija kanavalla aina vain seuraavaan mainostaukoon saakka, olisivat kuunnelmat avuksi myös tässä. Hyvät ja nopeat kuunnelmat, etenkin jännittävät ja hauskat kuunnelmasarjat ovat koukuttavia ja pitävät helposti kuulijoiden mielenkiinnon yllä.

Kuunnelmat luovat myös muunlaisia kaupallisia mahdollisuuksia radioiden toimintaan. Mainostaminen on kehittynyt perinteisestä mainoskatkosta yhteistyökumppaneiksi ja tuotesijoitteluksi, joissa yhdistetään kanavan tai ohjelman brändiä tuotebrändiin. Kuunnelmasarjojen yhteyteen muodostetut sponsori- ja mainossopimukset voisivat lisätä jonkin verran kanavan mainostuloja ja vähentää näin osaltaan kuunnelman tuotantokustannuksia. Kuunnelman teemaan luontevasti sopiva sponsori tai ohjelmayhteistyö ei tunnu päälle liimatulta.

4.3 Radiomainonta osana kuunnelman kaanonia

Kiinnitin tätä tutkielmaa kirjoittaessani huomiota kaupallisen radion mainontaan. Monet radiomainokset käyttävät kuunnelman muotoa ja tarinoita kaupatessaan kuulijalle tuotteita sekä niiden mukana tulevia mielikuvia ja asenteita. Entisen vakuutusyhtiö Pohjolan myynnintukiosaston johtaja, Jari Maatraiva listaa kuunnelmaa ja hyvää radiomainosta yhdistäväksi tekijäksi tarinan. Radiomainonnassa tarina on tietysti kuunnelmaa lyhyempi, mutta tarinassa voi toisaalta olla jatko-osia. Hyvän radiomainoksen, eli "mini-

kuunnelman” menestystekijöiksi Maatraiva listaa kolme asiaa: huumorin, dialogin ja toiston. (Maatraiva, haastattelu 29.10.2012.)

Vuonna 2003 Pohjola tarvitsi imagoonsa kipeästi “Rock N’ Rollia”. Yli 100-vuotias vakuutusyhtiö halusi olla positiivinen mahdollistaja, sloganinaan: “Keskity elämään”. Tarvittiin radiomainonnan konsepti, joka tukisi tätä lupautta ja mahdollistaisi sen tehokkaan viestinnän. (Maatraiva ja Paatelma, seminaariluento 8.3.2006.)

Pohjolan mies -radiomainossarjaa tehtiin vuosina 2003–2006 n. 40 kpl ja Radio Nova liikenteessä -ohjelmayhteistyö nosti kokonaismäärän yli sadan. Radiomainossarjassa seurattiin “Tarmon” (Jani Volanen), hänen isänsä “Faija Kettusen” (Petteri Summanen) ja kirjakieltä puhuvan “Pohjolan Miehen” (Veikko Honkanen) absurdeja edesottamuksia, jotka liittyivät aina tavalla tai toisella Pohjolan vakuutus tuotteisiin. Jari Maatraiva tilasi *Pohjolan mies* -radiomainossarjan mainostoimisto PHS Oy:ltä. Sen ideoivat copywriter Erkkö Mannila, Jarkko Rönkö ja Jyrki Reinikka. Mannila toimi sarjan pääkäsikirjoittajana.

Näyttelijät saivat nauhoitustilanteessa kehittää alkuperäistä käsikirjoitusta ja se, mikä tuntui hauskimmalta, otettiin mukaan valmiiseen mainokseen. Usein aiheet karkasivat käsistä. Perustana oli, että hahmoista Faija Kettunen koki vakuutusten olevan isän ja pojan "yhteinen harrastus", kun taas poika ei.

Mainosten tuotanto oli nopeaa ja erittäin kustannustehokasta. Nopeimmillaan radiomainos saatiin valmiiksi jopa kolmessa päivässä. Normaalisissa radiomainonnassa tuotantoon voi mennä kokouksineen pahimmillaan jopa kolme kuukautta. Tällöin toki tehdään yksittäisiä radiomainoksia, joka Maatraivan mielestä on tehoton tapa tehdä radiomainontaa. Nopea ja tehokas prosessi vaatii sen, että mainoksessa on tietty dramaturginen osaaminen, sekä käsikirjoittajalla että näyttelijöillä. (Maatraiva, haastattelu 29.10.2012.)

Yhtiö hyötyi suuresti mainossarjasta. Sekä Pohjolan tuotteiden myynti, että yhtiön tunnettuus kasvoivat huomattavasti. *Pohjolan mies* niitti mainetta ja kunniaa: vuonna 2005 mainossarja putsasi palkinnot kaikista mahdollisista mainoskisa-sarjoista, joihin se oli ilmoitettu mukaan. Mainoksista tuli paljon positiivista asiakaspalautetta ja jatkuvia kyselyjä siitä, milloin seuraava jakso tulisi ulos radiosta. Palautteesta kävi ilmi, että kuulijat olivat äänittäneet mainoksia radiosta omaan käyttöönsä. Tämä osoittaa, että kertomuk-

sille ja tarinoille löytyy tilausta ja yleisöä myös kaupallisen radion puolelta. Hauskana anekdoottina mainittakoon, että Maatraivan piti tämän takia myös vaihtaa puhelinnumerosa salaiseksi:

Rupesin saamaan viikonloppuöisin puheluja erilaisilta äijäporukoilta, jotka hirvimetsällä tai mökkireissuillaan kuuntelivat nauhoitettuja mainoksia mankalta ja halusivat kehua niitä minulle puhelimesta ”aivan helvetin hyväksi” (Maatraiva, haastattelu 29.10.2012).

Niin paljon kuin haluaisinkin liittää radiomainonnan osaksi suomalaisen kuunnelmatradition kaanonia, ei *Pohjolan miehen* pohjana voida kuitenkaan pitää suomalaista kuunnelmaperinnettä, pikemminkin perinteistä sketsidialogia. Erko Mannila on valmistunut TaiKin elokuvakoulusta käsikirjoittajaksi, joten mainossarja pohjautuu pääosin tv-sketsien käsikirjoitusperinteeseen. Mannila spelukoi, että *Pohjolan mies* -sarjassa voidaan kuitenkin katsoa olevan jotain samaa kuin 1960–1970-luvun radiohupaelmissä, joissa aikalaishuumorit pääsivät varsin hyvin oikeuksiinsa. (Mannila 15.1.2013.) Olen melko varma siitä, että suurin osa muistakin Suomen mainoskäsikirjoittajista tulee nimenomaisesti tv-maailman puolelta, sillä mainostelevisio on ollut Suomessa kauemmin kuin kaupallinen radio.

4.4 Audiofiktio luokittelun vaikeudesta

Tätä tutkielmaa kirjoittaessani havaitsin, että kuunnelmien tekijöillä ei ole tarkkaa tapaa luokitella erilaisia kuunnelmatyyppejä. Osaltaan tämä varmasti johtuu siitä, että ääntä ja ääniteoksia on yllättävän hankala kuvailla sanallisesti, mutta jos kuunnelmien on tarkoitus palvella yleisöä, olisivat jonkinlaiset yhteiset pelisäännöt tekijöiden kesken mielestäni ensiarvoisen tärkeitä.

Tiina Luoman mukaan kuunnelmien luokittelutapoja onkin yritetty Yleisradiossa useaan otteeseen kehittää, mutta toistaiseksi nämä yritykset ovat olleet tuloksettomia (Luoma, haastattelu 10.1.2013). Kuunnelmien luokittelu järkeviin kategorioihin palvelisi mielestäni yleisöä ja saattaisi tuoda Radioteatterille ja kuunnelmille ylipäätään lisää kuuntelijoita. Luoma kertoo radioteatterin jakaneen aikoinaan omaa tuotantoaan lähetyksien kautta, eräänlaisilla ikärajoilla. Sunnuntaisin päiväsaikaan tulivat koko perheelle tarkoitettut kuunnelmat ja tiistai-iltaisina radion ohjelmakaaviossa oli varattu paikka ”Uudelle suomalaiselle kuunnelmalle” eli nykydraamalle, jonka aiheet, muoto ja kieli olivat luonteeltaan selvästi enemmän kuulijaa haastavia. (Luoma, haastattelu 10.1.2013.)

Yksi tapa luokitella kuunnelmia järkevästi olisi luokitella niitä samaan tyyliin kuin elokuvia ja tv-sarjoja. Kuunnelman pituus (lyhytkuunnelma, kuunnelma, koko illan kuunnelma, jne.) ja genre (jännityskuunnelma, hupikuunnelma, seikkailukuunnelma, jne.) ovat helppoja tapoja kertoa kuulijalle, mistä teoksessa on kysymys.

Virallisten luokitustapojen puuttuessa, esittelen seuraavaksi oman näkemykseni siitä, miten erilaiset kuunnelman muodot voitaisiin luokitella. Perusteina tälle järjestelmälle toimivat omat kokemukseni kuunnelman tekemisestä sekä tekemäni asiantuntijahaastattelut.

Kuunnelma, tai pistekuunnelma on paitsi yleisnimitys kaikille äänisepitteen muodoille, myös itsenäinen ääniteos, joka on pituudeltaan yhden tai useamman osan mittainen. Useat kirjallisten teosten kuunnelmadramatisoinnit noudattavat alkuperäisteoksen formaattia, esim. trilogiana ilmestynyt kirjasarja päättyy usein myös kolmiosaiseksi kuunnelmaksi. Kuunnelman ja kuunnelmasarjan suurin ero piilee niiden tavassa käsitellä tarinaa: kuunnelmassa ääniteoksen maailman ja sen henkilöhahmojen tarina umpeutuu viimeisen osa myötä (mikään ei tosin estä jatko-osien tekemistä), kun taas kuunnelmasarjassa tarina yleensä jatkuu tavalla tai toisella, (television sitcom- ja draamasarjojen tyyliin) ja vahvasti polarisoidut henkilöhahmot kehittyvät sarjan edetessä hitaasti, jos laisinkaan.

Anekdoottina mainittakoon, että joskus kuunnelmasta käytetään hieman alentavaa termiä ”klassinen kuunnelma”. Tällöin implikoidaan, että jokin kuunnelma on tekniseltä tai teemalliselta toteutustavaltaan kuin suoraan 1950-luvulta; jäykkä, vanhanaikainen ja kuulijaa holhoava. Klassinen kuunnelma liitetään Yleisradion Radioteatterin tuotantoihin. Termi itsessään ei kestä kovin kriittistä tarkastelua.

Luennat ovat esseitä, kolumneja, luentoja tai äänikirjoja, eli ääneen luettuja ja tallennettuja ääniteoksia. Luennoissa saatetaan joskus käyttää ääniefektejä, mutta ne eivät ole dramatisoituja kuunnelmateoksia. Lukija (usein näyttelijä) tietysti värittää tarinaa omalla äänenkäytöllään ja ilmaisullaan, mutta päävastuu teoksen tulkinnasta jätetään kuulijalle.

Kuunnelmasarja tai päivittäiskuunnelma ovat eripituista radioviihdettä tai draamaa, jossa seurataan kuulijalle tuttujen henkilöhahmojen elämää ja edesottamuksia. Sarjassa on usein hitaasti, jakso jaksolta kehittyvä kokonaistarina sekä jaksokohtaisia juonenkäänteitä. Tyyllilajina on usein (mutta ei aina) farssi. Nämä kuunnelmat ovat kestoltaan yleensä viidestä minuutista puoleen tuntiin. Sarjamuotoon rakennettu kuunnelma on radion vanhimpia ohjelmaformaatteja, joista esim. television sitcom- ja draamasarjat ovat alunperin kopioineet muotonsa.

Minuuttikuunnelmat ovat kestoltaan yhdestä viiteen minuuttia. Ne ovat välähdyksenomaisia, itsenäisiä ääniteoksia joiden tarina ja maailma umpeutuvat teoksen loputtua. Radiomainokset käyttävät joskus tätä muotoa.

Radiosketsi on tilannekomiikan ja usein myös absurdin huumorin varaan rakentuva, yleensä kestoltaan lyhyt komediallinen esitys. Sen avulla voidaan käsitellä esimerkiksi parodian keinoin erilaisia asioita ja ilmiöitä. Useasti sketsit rakentuvat jonkin kärjistetyn tai epätavallisen tapahtuman varaan. Tavallista on yhdistää sketsissä asioita, joiden ei yleensä kuvitella liittyvän toisiinsa ja rakentaa näin huvittava tilanne.

Sketsissä esiintyvät hahmot ovat radiosketsin nopeudesta johtuen pikemminkin helposti samaistuttavia ja stereotyyppisiä kuin syviä henkilöhahmoja. Yksittäisen radiosketsin kesto on yleensä enimmillään kolme minuuttia, mutta ohjelma voi muodostua useammasta sketsistä, jolloin sen kokonaiskesto kasvaa. Onnistuneet radiomainokset tai radiomainossarjat ovat usein radiosketsin muotoisia.

Vapaa ääniteos on kategoria, johon sujahtaa kätevästi kaikki se kuunnelmataide, jota ei voida muuten luokitella. Se on luonteeltaan rajoja rikkovaa ja määritelmiltä pakenevaa äänitaidetta.

5 Kuunnelman muotoon vaikuttavat tekijät suomalaisessa radiossa

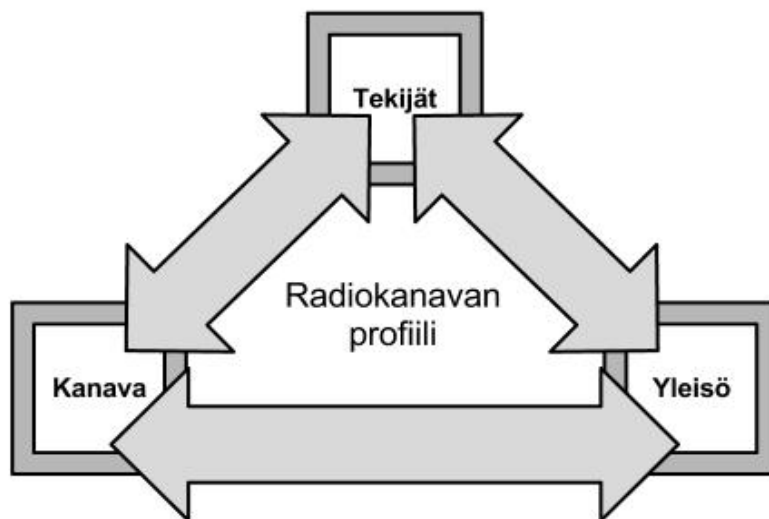
”Jos kuuntelijamme vaatimalla vaatisivat perinteisen muotoisia kuunnelmia, niin me tekisimme niitä. 95% kuulijoistamme haluaa kuitenkin kuunnella kanavalta enemmän musiikkia. Tämä on palveluammatti ja me palvelemme yleisöämme.” (Tenkanen, haastattelu 12.10.2012.)

Pekka Kyrön mukaan on olemassa selvästi neljä suomalaisen kuunnelman kehitykseen vaikuttanutta ja edelleen vaikuttavaa tekijää. Näitä ovat kuunnelmia lähettävät kanavat, tekniikka, jolla kuunnelmia tehdään, kuunnelmien käsikirjoittajat sekä muut kuunnelmien tekijät. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

5.1 Kanavan vaikutus

Kuunnelman lähetyskanava ja sen ”kuulijaprofiili” tai ”kuulijasuhde” määrittävät kuunnelman teemaa ja kestoja voimakkaasti. Kanavan oletukset tai tutkimusten kautta saatu tieto siitä, mitä sen yleisö haluaa määrittää suuresti kanavalla lähetettävien ohjelmien profiilia.

Radiokanavilla kuullaan nyt ja tullaan jatkossakin mitä luultavimmin kuulemaan kanavan profiilin mukaista ohjelmaa. Sisällöllinen riskinotto silloin tällöin kuitenkin kannattaa. Se, millaiseksi jonkin tietyn kanavan ohjelmasisältö ajan saatossa kehittyy, on kiinni ainakin kolmesta vuorovaikutussuhteesta: kanavan ja kuulijoiden, kuulijoiden ja tekijöiden sekä tekijöiden ja kanavan suhteesta toisiinsa (kuva 1). Suhteilla toisiinsa tarkoitan osapuolten keskinäistä dialogia, esim. ohjelmapalautteen muodossa.

Kuvio 1. Radiokanavan profiilin muodostuminen

Kuvassa 1 esitetty kiertoliike synnyttää yhdessä kanavan profiilin tai ”hengen”. Mitä selvempi tuo profiili on, sitä helpompaa kuulijan on valita kanava, joka vastaa parhaiten hänen tarpeitaan ja halujaan. Tällöin kuuluu tietysti kysymys siitä sopivatko kuunnelmat kanavan profiiliin.

5.2 Tekniikan kehitys

Kuunnelma on näkymätöntä teatteria korvalle ja sen jakelukanavana toimii radio tai jokin muu äänentoistolaite. Kuunnelman kuluttaminen vaatii tekniikkaa, vaikka kuunnelmaperformansseja voidaan myös esittää teatterissa akustisesti yleisön läsnä ollessa.

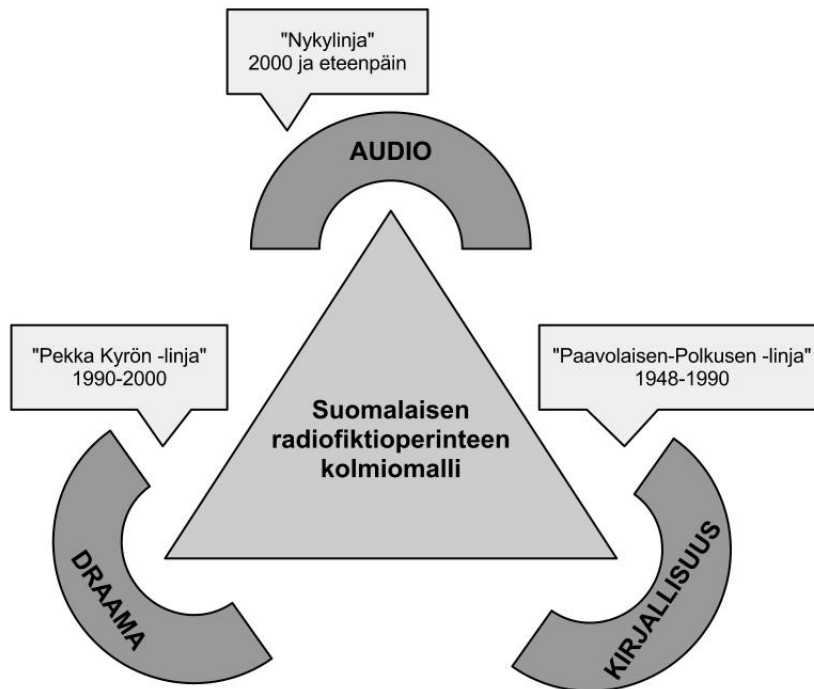
Äänitys- ja lähetystekniikan kehittyminen vapauttivat kuunnelman suorista radioiduista lähetyksistä 1930-luvulla. Stereotekniikka toi myöhemmin kuunnelmiin ihmisen kuulo-kokemusta vastaavan tilavaikutelman. Kuunnelmatuotannoissa 16-raitaisen nauhurin keksiminen oli myös iso askel kohti radiofonista kerrontaa. Kuunnelman nonlineaarinen leikkaaminen mahdollisti sen rytmittämisen ja tarinankerronnan täysin uudella tavalla. Nykyinen digitaalinen äänenkäsittely mahdollistaa lähes loputtomien ääniraitojen käytön ja äänen manipuloinnin. Äänitys- ja äänikalusto ovat keventyneet ja niiden taso on parantunut huomattavasti. Kuunnelmia ja muuta äänitaidetta voidaan nykyään tuottaa kotiloissa enemmän ja nopeammin kuin mihin Yleisradion kokeilustudioissa parikymmentä vuotta sitten pystyttiin. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.) Tämä tuotannollinen ketteryys on kuunnelman etu esim. elokuvaan verrattuna.

5.3 Käsikirjoittajat

Suomessa on harvinaisen vahva kuunnelmien käsikirjoitusperinne. Monet novellistit ovat kokeilleet kuunnelmaa taiteenlajina ja ikään kuin kulkeneet Yleisradion Radioteatterin läpi, palaten aina välillä muista töistään käsikirjoittamaan jälleen kuunnelmaa. Suomalaisista kirjailijoista mm. Reko Lundán, Juha Lehtola, Kirsti Simonsuuri, Paavo Haavikko ja Veijo Meri ovat kunnostautuneet kuunnelmakirjoittajina. Pekka Ruohorannan mukaan lähes kaikki maamme ”ykköskirjoittajat” ovat kirjoittaneet myös kuunnelmia. (Ruohoranta, haastattelu 16.5.2012.)

Kirjailijoiden matka teatterikäsikirjoittamisesta kuunnelma- tai äänikäsikirjoittamiseen on kuitenkin ollut pitkä ja haastava tie kulkea. Radioteatterin nykyinen dramaturgi Juha-Pekka Hotinen on määritellyt kirjassa *Korville piirretyt kuvat* ”suomalaisen radiofiktiopepiteen kolmiomallin” (kuva 2), jossa yksi kolmion kulma on kulloinkin ollut ”vetovuorossa” kahden muun seurattessa kuuliaisesti taka-alalla (Hotinen 2011, 29). Tämä malli on

mielestäni käypä kuvaamaan sitä muutosta ja kehitystä, mikä on tapahtunut kuunnelmien käsikirjoittamisessa. Linjat on nimetty Radioteatterin johtajien mukaan (Olavi Paavolainen, Mirjam polkunen ja Pekka Kyrö).

Kuvio 2. Suomalaisen radiofiktioperinteen visualisoitu "kolmiomalli" (Hotinen 2011, 29).

Kolmiomallissa vuodet 1948–1990 elettiin ns. "Paavolaisen ja Polkusen linjaa", jossa kuunnelmia tehtiin kirjallisuuteen nojaten. Kuunnelman katsottiin olevan kirjoitetun kielen manifestaatiota kauneimmillaan ja sitä kirjoittavien kirjailijoiden kuunnelman tekijöistä suurimpia. Äänisuunnittelun ja draaman oli lähtökohtaisesti tarkoitus vain tukea kuunnelmakirjailijan ja hänen laatimansa tarinan pyrkimyksiä (Hotinen 2011, 29). Osataan tästä mentaliteetista puhua puolestaan vuonna 1964 alkanut ja aina vuoteen 1981 jatkunut, *Suomalaisia kuunnelmia* -kirjasarja, jossa kuunnelmat ovat kaikkien nautittavissa tekstimuodossa.

Vuodet 1990–2000 olivat "Pekka Kyrön-linjan" aikaa, jolloin kolmiomalli pyörähti yhden sivun verran vasemmalle, nostaen draaman ja näyttelijöiden ääni-ilmaisun vetovastuuseen. Kirjallisuus ja kirjailijoiden merkitys painui taka-alalle äänisuunnittelun vierelle. (Hotinen 2011, 29)

Vaikka näyttelijöiden merkitys kuunnelmalle on monella tapaa kyseenalaistamaton, on näyttelijän tarjoama ääni ja tekstin tulkinta vain yksi monista kuunnelmassa käytetyistä äänilähteistä. Valmiissa kuunnelmassa kuultava yksittäinen repliikki voidaan koostaa monesta otosta ja näin synnytettyä ääntä tehostaa efekteillä loputtomiin. Kuunnelman lopputulos ei näin ollen ole näyttelijän yksittäisen tulkinnan varaan perustuvaa ilmaisua, vaan monista ääniraidalle tallentuneista hetkistä yhteen parsittu "audio-olento".

Viimeisin pyörähdys kolmiomallissa "Nykylinjaan" tapahtui 2000-luvun alussa, jolloin kuunnelma eriytyi äänitekniikan kehityksen myötä suomessa omaksi taiteenlajikseen. Draama ja kirjallisuus ovat tässä mallissa ääntä tukevia elementtejä, jolloin kuunnelman käsikirjoittajan pitää ottaa ääni huomioon alusta lähtien. Käsikirjoitusvaiheessa tulee miettiä, miten ja miksi juuri hänen kertomansa tarina soveltuu äänellä kerrottavaksi. Mitkä äänet voivat kertoa tarinaa ja johdatella kuulijan mielikuvia haluttuun suuntaan? (Hotinen 2011, 29.)

5.4 Dramaturgit, näyttelijät, ohjaajat ja äänisuunnittelijat

Kuunnelman kehitykseen ovat vaikuttaneet tietysti myös sen muut tekijät: näyttelijät, ohjaajat, dramaturgit ja äänisuunnittelijat. Näistä juuri viimeksi mainitut kantavat mukanaan Yleisradiossa kuunnelman traditiota. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

Huomionarvoista on, että Pekka Kyrön tullessa radioteatteriin vuonna 1986 siellä oli töissä pääosin hänen ikäisiään tai muutaman vuoden vanhempia ihmisiä. Nämä työntekijät olivat tulleet Yleisradioon 1960-luvulla, jolloin taloon saapui paljon uudistusmielisiä nuoria. Suurin osa näistä työntekijöistä jatkoi virassaan aina vuoteen 2000 saakka. Kyrö toteaa tämän tavallaan olleen ammattitaidon ja kuunnelman tradition eteenpäin kuljettamista, mutta ikävä kyllä, myös jämähtäneiden toimintamallien toistamista. Hän huomauttaa, että jos suuret muutokset on tehty jo nuorena, niin jaksako niitä enää vanhempana tehdä? (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.) Mielenkiintoista onkin, että Radioteatterissa on ehtinyt "elää" vasta noin kahdesta kolmeen tekijäsukupolvea, mikä on hyvin vähän verrattuna vaikkapa suomalaisen elokuvamaailman sukupolvien ja uudistajien määrään. Tämä ei voi olla vaikuttamatta siihen hitauteen, jolla kuunnelmataide on Suomessa kehittynyt.

Radioteatterin alkuaajoista lähtien on sen suurin vahvuus ja heikkous ollut kilpailun puuttuminen. Radioteatterissa voi tämän takia periaatteessa tehdä yksin kaikenlaista ja olla kiistatta alansa kuningas. Kaupalliset radiokanavat eivät ole koskaan lähteneet avoimesti kilpailemaan radioteatterin tuotannon kanssa. Kilpailun puute ja sitä myötä kuunnelmien tekemisen ”turvallisuus” on myös osaltaan vaikuttanut suomalaisten kuunnelmien yleisilmeeseen.

6 *Tummien tarinoiden muoto ja siihen vaikuttaneet tekijät*

”Kuunnelma on laji joka vaatii valtavasti uskallusta ja jatkuvaa oman häpeäkynnyksen ylittämistä. Tässä on kyse siitä, kuinka paljon tekijät kehtaavat paljastaa itsestään: mitä enemmän pidämme asioita itsellämme, sitä vaikeampi tätä lajia on hallita monipuolisesti.” (Luoma, haastattelu 22.8.2012.)

Valmistuttuani ylioppilaaksi Martinlaakson lukiosta vuonna 2005 tiesin, että haluaisin jonain päivänä tehdä kuunnelmia. Innostukseni taidemuotoa kohtaan laukaisi kulttimaineen saavuttanut Radioteatterin kuunnelmasarja *Linnunradan käsikirja liftareille* (Douglas Adams, Suomi 1984–1995) jonka kaikki (jatkuvasti varattuina olevat) 25 jaksoa lainasin kirjastosta C-kasetteina. Haluni tehdä kuunnelmaa johti minut opiskelemaan Metropolian Ammattikorkeakoulun medianomi-linjalle, jolla tiesin olevan oma, jokakeväinen opiskelijaradiokanava, Radio Reaktori (myöhemmin Radio Taajuus, nyk. Kaupunkiradio).

6.1 Tekemäni kuunnelmat

Ennen *Tummiä tarinoita* olen Metropolia Ammattikorkeakoulussa tehnyt monenlaisten muiden radiotöiden lisäksi kaksi isompaa kuunnelmaa, joita pidän mainitsemisen arvoisina opinnäytetyöni teososaa silmällä pitäen.

6.1.1 *Uhrijuhla*

Ensimmäinen Metropoliaassa tekemäni ääniteos oli neliosainen jännityskuunnelma, *Uhrijuhla* (Metropolia AMK 2009, Radio Reaktori 05/2009), jonka tarina sijoittuu 1930-luvun Isoon-Britanniaan. Kuvitteellista Thornhillin kylää painostavat oudot, rituaa-

linomaiset murhat ja niitä ratkomaan ajautuu kylän oma kasvatti, Oxfordin yliopiston historian ja klassismin tutkija Elaine Clarke.

Agatha Christien ja H.P. Lovecraftin jalanjäljissä kulkeva jännityskuunnelma sai ikärajakseen 14 vuotta. *Uhrjuhla* esitettiin uusintana vuotta myöhemmin samalla kanavalla. Molemmilla soittokerroilla toteutin myös *Uhrjuhla*-maratonin, jossa kaikki kuunnelman jaksot lähetettiin peräkkäin varsinaisten lähetyskertojensa jälkeen yöaikaan.

Tein kuunnelmassa melkein kaiken itse: olin yksi käsikirjoittajista, ohjaaja, tuottaja, näyttelijä, äänittäjä ja leikkaaja. Jännityskuunnelman tekemiseen kului yhteensä 447 tuntia, eli n. 19 vrk tai n. 60 kahdeksan tunnin pituista työpäivää. Työtahti oli varsin tiivis ja stressaava, sillä kuunnelman tekoprosessi oli minulle ennalta tuntematon ja vastaan tuli paljon yllätyksiä. *Uhrjuhla* sai paljon positiivista palautetta. Osa kuulijoista jopa raportoi pelänneensä kuunnelman aikana, jolloin sen voidaan katsoa onnistuneen genressään.

Uhrjuhla kuulostaa omiin korviini tätä nykyä amatöörimäiseltä, mutta kuunnelman tekniset puutteet eivät ensimmäisen opiskeluvuoteni intohimolla tuotettua kuuntelukokemusta haittaa. Olen ylpeä *Uhrjuhlasta*, sillä vastaavan kokoluokan tuotantoa ei Radio Reaktorissa ollut aikaisemmin tehty. Kuunnelma oli minulle tärkeä avaus äänelle tekemisen tiellä.

6.1.2 *Anton Arnes ja Kadonneen joulusauvan arvoitus*

Toinen *Tummien tarinoiden* kannalta merkittävä oppimisprojekti oli internetin kautta julkaistu joulukalenterikuunnelma, *Anton Arnes & Kadonneen joulusauvan arvoitus* (Metropolia AMK 2010, verkkojulkaisu Taajuus 12/2010). Minulla oli halu kokeilla joulukalenterin formaattia kuunnelman muodossa ja katsoin verkkotoimittajakurssin soveltuvaksi alustaksi tälle projektille.

Joulukalenterin sankaria, tarinaa ja maailmaa ei tarvinnut etsiä kaukaa, sillä olin kehittänyt vuoden 2010 Radio Reaktorin Lasten aamuun eksentrisen yksityisetsivän, Anton Arneksen, jonka tarinaa lähdin edelleen kehittämään. Anton kantaa sukunimeään omaa epävirallista lempinimeäni, mutta tästä hieman egoistisesta viittauksesta huolimatta olen 24-osaiseen joulukalenterikuunnelmaan varsin tyytyväinen.

Kuunnelmassa paranormaaleihin tapauksiin erikoistunut yksityisetsivä ja ”olentologian” professori Anton Arnes saa kiireisen toimeksiannon itseltään Pyhän Nikolauksen Veljeskunnalta. Joulukuun vaarassa ja sen myötä myös koko maailman kohtalo lepää yksityisetsivän hartioilla.

Tässä projektissa hoidin käsikirjoittajan, ohjaajan, näyttelijän ja leikkaajan rooleja. Tuotajana toimi Aura Neuvonen. Joulukalenterikuunnelman tekemiseen kului yhteensä n. 386 tuntia, eli 16 vuorokautta.

Kuulijapalaute joulukalenterikuunnelmasta oli kautta linjan positiivista. Kuunnelman teknistä tasoa keuhuttiin ja tarinaa kiiteltiin sen ”jouluisuudesta”. Juoni olisi tarvinnut enemmän hiomista, mutta kuunnelman maailma oli itsessään niin mielenkiintoinen, että se imaisi kuuntelijat mukaansa. Olen lopputulokseen erittäin tyytyväinen.

Kiitollisin palaute tuli eräältä kotimaisen kriisipuhelimen työntekijältä: erittäin rankan jouluaaton päivystysvuoron jälkeen hän oli kotiin päästyään kuunnellut kaikki 24 jaksoa ja saanut loihdittua itselleen joulumielen, raskaasta työvuorostaan huolimatta.

6.1.3 *Tummiä tarinoita*

Halusin tehdä kevään 2012 opiskelijaradioon ohjelmasarjan jonka suunniteltu nimi oli ”Outoja tarinoita”. Tarkoituksena oli muuttaa aikaisemmin kirjoittamani neljä spekulatiivisen fiktion, eli uuskuumman suuntaan nojaavaa novellia äänikerronnalliseen muotoon, ns. ”kuunnelmanovelleiksi”. Keskustelin ohjelmaideasta radiotyön opettajan Aura Neuvosen kanssa keuhällä 2011. Hän luki novellit ja ehdotti lisämausteeksi tarinoita yhdistävää kehyskertomusta. Innostuin ideasta ja sain siitä aiheen opinnäytetyöni teososaksi. Tämän kokoluokan kuunnelma oli Metropolia AMK:n historiassa ensimmäinen laatuun.

Tummiä tarinoita kertoo helsinkiläisen eläkeläisrouvan, Anna Lindforsin elämästä. Kuunnelman alussa Anna on hitaasti mutta varmasti vieraantumassa yhteiskunnasta ja hänen elämänsä on pysähtynyt. Annan maailma järkkyy, kun hän joutuu ryöstön uhriksi omassa kodissaan. Rikoksen jälkiä siivotessaan hän löytää arvoituksellisen novellin, joka pakottaa hänet kohtaamaan menneisyytensä ja siellä tehdyt valinnat. Kuunnelma kysyy, onko koskaan liian myöhäistä antaa itselleen anteeksi ja jatkaa elämistä:

Aikana, jolloin syrjäytymisestä sekä eriarvoistumisesta käydään paljon keskustelua ja tehdään vähän, *Tummia tarinoita* luo puhuttelevan katsauksen ihmisen yksinäisyyteen. Jokaisella meistä on oma historia ja niillä joilla ei muuta olekaan, jäävät helposti sen vangiksi. Kenellä on silloin voimaa ja tahtoa rikkoa menneisyyden kahleet?" (*Tummia tarinoita* -kuunnelman synopsis)

Kesän 2011 aikana suunnittelimme liris Soinilan kanssa kuunnelman kehyskertomuksen juonen, henkilöhahmot ja näiden historian. Olemme Soinilan kanssa käsikirjoittaneet yhdessä vuodesta 2007 lähtien (myös *Uhrjuhla* ja *Anton Arnes* ovat käsialaamme). Keväällä 2012 perustimme yhdessä Käsikirjoituskollektiivi Lydian (kuva 4).

Kuvio 3. *Tummia tarinoita* -kuunnelman markkinointikuva (Kuva: Aino Honkanen).

Samanaikaisesti käsikirjoitustyön kanssa mukaan työryhmään pyydettiin Juuso "Justus" Laitinen joka vastaanotti kuunnelmaprojektin tuottajan tehtävät. Myöhemmin työryhmään liittyivät myös Saara Manninen (apulaistuottaja), Katri Koivula (äänittäjä, äänisuunnitteluassistentti), Timo Launonen (äänittäjä) sekä Aino Honkanen (visuaalinen suunnittelija). Syksyn 2011 päätteeksi käsissämme oli *Tummia tarinoita* -kuunnelman käsikirjoituksen ensimmäinen vedos. Saimme palautetta työryhmältä, koelukijoilta ja

näyttelijöiltä, joita varten olimme pitäneet erillisen roolitustilaisuuden. Palautteiden jälkeen kuunnelman lopullinen käsikirjoitus valmistui lokakuussa 2011.

Kuvio 4. Käsikirjoituskollektiivi Lydia keväällä 2012: Iiris Soinila ja Aarne Lindén

Tummien tarinoiden nauhoitusten aikana siirryin käsikirjoittajan tuoilta ohjaajan penkille. Hoidimme nauhoitukset Hämeentien toimipisteen monikamerastudiossa, jonne rakensimme pienen kuunnelmastudion. Äänitys- ja editointiohjelmistona toimi *Pro Tools 9*, jota olin oppinut käyttämään joulukalenterikuunnelmaa tehdessä. Nauhoituksiin meni loka–marraskuussa 14 päivää, niiden sijoituessa arkiviikon iltoihin. Kohtauksia ei aikataulullisista syistä nauhoitettu kronologisessa järjestyksessä.

Kuunnelman editointi oli pitkä rupeama, joka kesti kolme kuukautta. Tuolloin joulukalenterikuunnelmasta opitut taidot tulivat tarpeeseen, sillä äänimateriaalia oli valtavasti. Kohtauksia kuunnelmassa on yhteensä 36 ja niiden keskipituus on noin viisi minuuttia.

Tummien tarinoiden ensi-ilta järjestettiin kutsuvieraille 28.3.2012 Metropolian Hämeentien toimipisteen auditoriossa. Palaute oli positiivista ja kuunnelma oli koskettanut kuulijoita syvästi. Erityisen lämpimästi muistelen kuinka läsnä olleet ääninäyttelijä-konkarit kiittivät minua ja Laitista mahdollisuudesta olla mukana tällaisessa projektissa. Pian

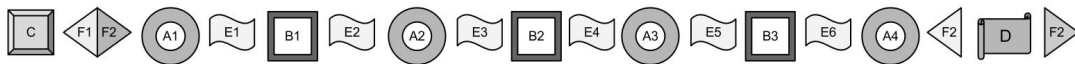
ensi-illan jälkeen *Tummia tarinoita* esitettiin Kaupunkiradion taajuudella kahden jakson viikkovauhdilla. Ohjelmistoon kuului myös uusinta.

Olen valmiiseen kuunnelmaan tyytyväinen, joskin pientä teknistä keskeneräisyyttä saattaa kuulua siellä täällä. Nämä eivät kuitenkaan kuunnelman kokonaisnautintoa haittaa, sillä monessa aikakerroksessa kulkeva tarina on koskettava, elämänmakuinen ja ajankohtainen.

6.2 *Tummien tarinoiden* muoto

Edellä mainittujen kuunnelmien tekoprosessien aikana olen oppinut paljon äänelle tekemisestä: tuotannosta sekä sen suunnittelusta, ideoinnista, käsikirjoittamisesta, äänisuunnittelusta, ohjaamisesta, ääninäyttelemisestä ja äänen editoimisesta. Nämä kokemukset ja opit vaikuttivat suuresti *Tummien tarinoiden* tekemiseen ja sen muotoon.

Opinnäytetyöni teososa on ottanut ns. ”klassisen kuunnelman” muodon (ks. luku 4.4.) ja sen rakenne on kaikissa kuunnelman jaksoissa sama (kuva 5).

Kuvio 5. *Tummien tarinoiden* visualisoitu yhden jakson rakenne. A1–A4: Varsinaisia kohtauksia nykyajassa. B1–B3: Takaumakohtauksia. C: Erikoistakauma (tapahtumapaikka on aina sama). D: Kuunnelmanovelli. E1–E6: Jaksokohtaisesta kuunnelmanovellista leikattuja ja efektoituja äänisiirtymiä. F1 ja F2: Tunnusmusiikin A- ja B-osiot.

Jokainen kuunnelman neljästä jaksosta koostuu seuraavista kohtauksista: jakson alussa olevasta erikoistakaumasta, tunnusmusiikista, varsinaisista nykyaikaan sijoittuvista kohtauksista, sisältönsä kuunnelmanovellista ottavista äänisiirtymistä, takaumakohtauksista ja kuunnelmanovellista.

6.3 *Tummien tarinoiden* muotoon vaikuttaneet tekijät

6.3.1 Koulutus ja oma harrastuneisuus

Tummiä tarinoita on lähtöisin minusta ja koulutustaustastani. Metropolia ammattikorkeakoulun elokuvan ja television koulutusohjelma antaa perusammattitaidon elokuvan, television, radion ja verkkomedian sisällöntuotannon ja teknisen toteuttamisen eri alueilla. Opintojen tutkintonimike on medianomi (AMK). Medianomilla on mahdollisuus työskennellä alan tuotantoyhtiöissä, mediataloissa joko julkisella tai yksityisellä sektorilla, tai itsenäisenä ammatinharjoittajana. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2013.)

Elokuvan ja television opinnoissa painottuvat viestintä- ja ilmaisutaidot, tekniset taidot, havainnointi- ja analysointitaidot, ryhmätyötaidot, prosessinhallinta sekä ammatillinen kehittyminen. Opintojen suuntautumisvaihtoehtoja ovat kuva ja leikkaus, käsikirjoittaminen, televisio- ja radiotuotanto, tuotanto ja ääni. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2013.)

Minä olen suuntautunut televisio- ja radiotuotantoihin. Koulutusohjelmani määritelmän mukaan olen televisio- ja radiotuotantojen sekä verkkojulkaisutoimittamisen ammattilainen: minulla on valmiudet toimitustyön ja ohjelmatuotannon työprosessien hallintaan. Hallitsen siis sähköisen median kerronnan muodot sekä eri ohjelmatyyppeiden suunnittelun ja toteuttamisen. Televisio- ja radiotuotantoihin suuntautuneena medianomina tulen työskentelemään valmistuttuani journalistisissa ja ohjelmatuotannollisissa tehtävissä tv:ssä, radiossa ja monimediallisissa tuotannoissa. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2013.)

Koulutusohjelmani opiskelijat (minä mukaan lukien) vitsailevat usein, että "medianomeille opetetaan kaikesta vähän, mutta ei mistään tarpeeksi". Vaikka tämä kritiikki pitää joiltakin osin paikkansa, on muiden työryhmän jäsenten työnkuvan ja työvaiheiden tunteminen sekä arvostaminen ensiarvoisen tärkeää. Ilman kykyä ymmärtää muita työryhmän jäseniä, näiden työnkuvaa ja "marssijärjestystä" muuttuu mikä tahansa projekti mahdottomaksi toteuttaa.

Tämä koulutuksestani kumpuava aatetausta vaikuttaa kriittisesti tekemieni kuunnelmien muotoon. Lähtiessäni tekemään kuunnelmaa ovat kaikki sen tekovaiheet (suunnittelu, käsikirjoittaminen, roolittaminen, ohjaaminen, nauhoittaminen, editointi, markkinointi ja tuottaminen) minulle samanarvoisia. Näistä tekijöistä minulle muodostuu työ-

vaiheittain etenevä kokonaisuus, joka kulminoituu valmiiseen teokseen; kuunnelmaan. Kaikki työvaiheet ovat minulle tavalla tai toisella mieluisia.

Juuri tämä seikka saattaa erottaa minut ja muut kaltaiseni medianomit radikaalisti “vanhakantaisista” tai “perinteisistä” kuunnelmantekijöistä. Koska tunnen kuunnelmatuotannon eri työvaiheet (oman kokemuksen kautta), ymmärrän niiden vaatimukset ja reunaehdot. Minä en esim. ole kuunnelmakirjailija vaan käsikirjoitan äänelle, enkä studiossa vaadi ohjaajana äänisuunnittelijaa manifestoimaan visioitani, vaan pystyn toteuttamaan ne yhteistyössä äänisuunnittelijan kanssa.

Kuunnelmien tekeminen on minulle siis ennen kaikkea tuotannollinen kokonaisuus, jossa kättä lyövät taiteellinen ja taloudellinen näkökulma. Taiteellisuudella tarkoitan teoksen tarinaa, teemoja, juonta sekä vaikutusta kuulijaan. Taloudellisuudella tarkoitan kuunnelman kaupalliseen puoleen liittyviä seikkoja, mutta myös sen tekemiseen liittyvää järjestelmällisyyttä, järkevyyttä ja mielekkyyttä.

Pidän epätodennäköisenä, että minulla olisi joskus tulevaisuudessa vain yksi ammattinimike, sillä olen koulutuksestani johtuen median sekatyöläinen. Medianomina oleminen on jatkuvaa puikkelehtimista ja venkoilua työelämän ammattinimikkeiden harmaalla alueella. Tämä voi olla sekä hyvä, että huono asia. Toisaalta on rohkaisevaa, että nuorista ja ammattitaidoiltaan moniulotteisista tekijöistä on alalla kysyntää, mutta toisaalta olen skeptinen sen suhteen, kuinka nopeasti esim. vanhat radiodraaman tuotantomallit hyväksyvät sen, että yksi ja sama henkilö voi olla mm. kuunnelman käsikirjoittaja, ohjaaja ja editoija.

Omaa työskentelyäni kuunnelman parissa eivät rajoita muistot kuunnelman tekemisestä analogisten laitteiden, kuten avokelanauhojen kanssa. Siinä missä kuunnelman historia ja vanhat kuunnelmat toki kiinnostavat minua, eivät nekään ole muodostuneet painolastiksi tavalleni tehdä, sillä en pohjaa kuunnelmiani suomalaiseen kuunnelmatraditioon. En ole lapsena tai nuoruusvuosina ollut aktiivinen radion kuuntelija. Intoni äänillmaisua kohtaan on verraten uutta ja se perustuu tarpeelleni synnyttää sekä kertoa tarinoita. Minulla ei myöskään ole teatterialan koulutusta (ellei teatteritaiteen perusopin-
tojen ja syventävän tason suorituksia Tikkurilan Teatterikoulussa sellaisiksi lueta), mutta intoa ja visiota teatterin sekä kuunnelmien tekemiseen ja ohjaamiseen löytyy viljalti.

6.3.2 Tummiin tarinoiden työvaiheet

Seuraavaksi käsittelen *Tummiin tarinoiden* syntyä esittelemällä sen eri työvaiheita.

Ennakkotyöt ja tuotannon suunnittelu

Jo edellisten kuunnelmaprojektien aikana huomasin, että tekijänä minun kannattaa ymmärtää hyvin itseäni ja työskentelytapojani. Minun tulee tietää kuinka kauan aikaa kokonaistuotantoon kuluu (olen havainnut hyväksi lisätä tuohon lukuun vielä viikon tai pari varoaikaa). Ilman kunnollista ennakkotyötä ja tuotannon suunnittelua on mikä tahansa projekti kovassa vastatulessa. Tämä tieto kumpuaa kokemuksesta, itsetuntemuksesta sekä halusta kehittyä tekijänä.

Käsikirjoitusrupeaman suunnittelu ja aikataulutus on tärkeä työvaihe. Oma alkutilanteeni käsikirjoitusta valmistettaessa on yleensä seuraavanlainen: minulla on mielessäni idea tarinasta (jokin sen kohtaus, hetkinen, tunnelma tai näkemys kuunnelman alku- tai loppukohtauksesta) ja tämän idean minä esittelen tuottajalle ja/tai muulle työryhmälle. Abstraktimpikin idea muuttuu tällä tavalla pallotellessa konkreettiseksi.

Kirjoitin kuunnelmalle synopsiksen, eli tiivistelmän, joka kertoo lyhyesti ja ytimekkäästi muutamalla lauseella, mistä tarinassa on kyse ja mitä teemoja se käsittelee. Synopsis ei ole juonikaavio tai kohtausluettelo, mutta se voi sivuta kuunnelman tuotannollista puolta, sillä synopsiksen avulla on tarkoitus myydä teoksen idea eteenpäin ja saada se tuotantoon.

Synopsiksen jälkeen suunnitellaan yleensä alustava kohtausluettelo sekä kuunnelman rakenne. Olen vakaasti sitä mieltä, että mitä vähemmän aikaa ja vaivaa on käytetty tällaisten käsikirjoitusvaihetta edeltävien asioiden (kohtausluettelo, kuunnelman taustatarina, roolihahmojen henkilötietolomakkeet, jne.) tekoon, sitä visaisempia ovat myös käsikirjoitusprosessin aikana esiin nousevat kysymykset. Tämän opin kantapäähän kautta esim. *Uhrjuhlaa* tehdessä.

Viimeistään tässä kohtaa kehitämme työryhmän kanssa kuunnelman henkilöhahmoille nimet (jos henkilöhahmoja on), jolloin näistä puhtaasti käsitteellisistä olennoista puhuminen muuttuu luontevaksi.

Ennen kesän 2011 loppumista kirjoitimme puhtaaksi kuunnelman alustavan kohtausluettelon, joka toimi kuunnelman käsikirjoitusvaiheen tukirankana hahmojen henkilötietolomakkeiden sekä kuunnelman taustatarinan kanssa. Elokuun loppupuolella aloitimme Soinilan kanssa varsinaisen käsikirjoittamisen seuraavilla tiedoilla *Tummien tarinoiden* muodosta:

1. Kuunnelmassa on neljä noin 30–40 minuutin pituista jaksoa.
2. Kuunnelmalla on tunnusmusiikki.
3. Jokainen kuunnelman neljästä jaksosta koostuu yhdeksästä kohtauksesta.
4. Kohtauksien välissä on jonkinlainen äänisiirtymä.
5. Kohtaukset ovat vuorotellen takaumia ja kehyskertomuksia.
6. Jokainen jakso päättyy kuunnelmanovelliin, joka käy dialogia muun kuunnelman kanssa.

Kuunnelman käsikirjoittaminen

Kuunnelman käsikirjoittaminen ei ole helppoa. Jopa raivostuttavaksi sen tekee projektin vaiheittainen eteneminen, joka vaatii niin itseltäni kuin muiltakin työryhmän jäseniltä kärsivällisyyttä, pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Vastapainona kuitenkin ovat suunnattoman suuret onnistumisen kokemukset. Miellän käsikirjoittamisen ennen kaikkea luovaksi ongelmanratkaisuksi.

Käsikirjoittaessani Soinilan kanssa on meille vakiintunut (kuin puolihuolimattomasti) tietynlainen työskentelymetodi. Alla on esiteltynä kuudesta kahdeksaan tuntia kestävästä käsikirjoitusrupeaman rakenne, jolla saamme aikaan yleensä yhdestä neljään kohtaus-

1. Alustus: rauhoittumista, keskustelua, syömistä ja kahvittelua (n. 30–60 min).
2. Ensimmäinen kirjoitusrupeama (n. 60 min).
3. Tauko: mahdollisesti lisää kahvia tai teetä (n. 15 min).
4. Toinen kirjoitusrupeama (n. 60 min).
5. Tauko (n. 15 min).
6. Kolmas kirjoitussessio (n. 45 min).
7. Aikataulun tarkistaminen ja mahdollinen lopetus tältä erää.
8. Mahdollisesti päiväunet (n. 15–45 min).
9. Neljäs ja viimeinen kirjoitussessio (n. 45 min).

Kaikki työkseen kirjoittavat kehittävät varmasti omat työskentelymetodinsa. Yllä esitetty tapa kirjoittaa on kehittynyt minun ja Soinilan yhteistyön saatossa ja se on osoittautunut meille toimivaksi työskentelymalliksi.

Työn tauottaminen on oman luovuutemme ja jaksamisemme kannalta tärkeää. Merkityksellistä on ymmärtää omat rajansa; pitää osata toisaalta aloittaa kirjoittaminen (vaikka tuntuisi kuinka pahalta) ja toisaalta lopettaa se, jos mitään ei synny. Luotan omassa kirjoittamisessani alitajuntaani ja ulkoistan ajattelutyötä sille aina kun mahdollista. Ajatuksia ”mujuttamalla” (eli omaan alitajuntaani ja intuitiooni luottamalla) olen saanut aikaan tuloksia, joita tuskin olisi voinut synnyttää millään muulla työskentelymetodilla.

Aikaa minulta ja Soinilalta kului kuunnelman käsikirjoituksen tuottamiseen noin kolme kuukautta. Kirjoittaminen sijoittui pääsääntöisesti iltapäiviin, iltoihin ja viikonloppuihin. Käytimme kirjoituslupana *Uhrjuhlan* tapaan Google Drivea, jolloin kirjoittamisesta ei tullut paikkasidonnaista. Huomasimme tämän tärkeäksi luovuuden ja työtuloksen mittariksi.

Kun kirjoittajia on kaksi (toinen kirjoittaa, toinen lukee), pystymme keskustelemaan ja väittelemään tuotetusta tekstistä reaaliajassa. Tällöin ns. ”kirjoittajanblokkeja” tulee vastaan harvemmin kuin yksin kirjoittaessa. Olemme Soinilan kanssa kriittisiä tuottamaamme materiaalia kohtaan. Lopputuloksen pitää olla uskottavaa tekstiä, joka kunnioittaa kuulijaa.

Kuunnelman roolitus, ohjaaminen ja muu äänityö

Kuunnelmassa ei ole mukana näyttelijän ulkonäköä, eleitä tai lavakarismaa, ainoastaan ääni. Tämän takia kaikki *Tummien tarinoiden* yksilöhaastatteluinä toteutetut koeluvut nauhoitettiin ja kuunneltiin jälkikäteen uudestaan ohjaajan ja tuottajan kesken. Näin pystyimme keskittymään täydellisesti näyttelijöiden ääni-ilmaisuuksiin, emmekä antaneet ”silmien hämätä korvia”.

Laitoimme hakijat lukemaan sekä haettuja rooleja, että jotakin muuta kaunokirjallista tekstiä. Näin otimme selvää siitä, mihin kunkin näyttelijän ääni venyi ja kuulostiko se luontevalta suunniteltua roolia ajatellen.

Käytössämme varsinaisissa äänityksissä oli kolme mikrofonia. Tämä oli otettu huomioon jo käsikirjoitusvaiheessa, välttämällä kohtauksia, joissa on läsnä enemmän kuin kolme roolihenkilöä.

Kuunnelman äänityksissä oli varattu aikaa keskusteluun, sillä halusin käydä näyttelijöiden kanssa kohtauksen läpi aina ennen sen äänitystä. Keskustelujen ansiosta myös näyttelijät pääsivät vaikuttamaan osaltaan käsikirjoitukseen ja kuunnelman muotoon. Myös harjoitusotot nauhoitettiin, sillä koskaan ei tiedä minkälaisia yllätyksiä editointihuoneessa voi tulla vastaan.

Äänelle näyttelemisen on eri asia kuin teatteriyleisölle esiintyminen. Tämän takia kokemattomat näyttelijät ilmaisevat itseään usein mikrofonin edessä liian voimakkaasti, jolloin äänitarkkailijan pitää jatkuvasti muunnella mikrofonin sisään tulevaa äänentasausta. Optimaalisessa tilanteessa mikrofonin asetukset ovat kuitenkin näyttelijälle samat läpi äänityksen. Kiinnitimme tähän huomiota ohjaamalla näyttelijöitä esiintymään ”luontevasti”. Mikrofonin kanssa oppii näyttelemään ja tekemään yhteistyötä ajan sekä harjoituksen kanssa, mutta hyvä kuunnelmaohjaaja ohjaa näyttelijöitään esiintymään kuin ihmiskorvalle: ”Ethän sinäkään huuda (ilman syytä) ystävällesi, jos hän on vaivaisen metrin päässä.”

Äänen kuvailu sanallisesti tuntui aluksi hankalalta, mutta sanavarastoni kehittyi harjoituksen ja ajan myötä pyytämään sitä, mitä näyttelijöiltä halusin ja vaadin. Ilman lavateatterin tarjoamaa yleisökontaktia kokematon ääninäyttelijä on kuunnelmanauhoituksissa ahtaalla. Mielestäni ohjaajan tulee olla tuo puuttuva kontakti.

Intiimi ääni-ilmaisu ujoistutti ja jännitti osaa näyttelijöistä, mutta pienten alkukankeuksien jälkeen työskentely muuttui luontevaksi. Tämän saimme aikaan tekemällä nauhoitustilanteet koko työryhmän voimin alusta lähtien näyttelijöille turvallisiksi ja mukaviksi kokemuksiksi. Vaikka taistelimme nauhoituksissa kelloa vastaan, muistimme hokea uusille näyttelijöille tiuhaan, että mokaaminen ja virheet ovat hyväksyttäviä. Toisin kuin elokuvassa, voidaan kuunnelmaa äänittäessä ottaa repliikkejä helposti uusiksi lennosta.

Konkariääninäyttelijöiden kanssa piti käydä hieman toisenlaista keskustelua työtavoista, mm. toisten repliikkien päälle puhumisesta, sillä varsinainen ”kuunnelman taika” tapahtui *Tummissa tarinoissa* vasta editointihuoneessa.

Äänittäessä kuunnelmaa huomasin kuinka haastavaa on ohjata lapsia, sillä he väsyvät ja kyllästyvät äänitustyöhön ja uusintaottoihin aikuisia nopeammin. Itselleni lapsinäyttelijöiden käyttö kuunnelmassa ei ole mielekästä, sillä lopputulos kuulostaa harvoin aidolta. Luontevasti lapsen suuhun kirjoitettu dialogi on oman kokemukseni perusteella kaikkein vaikeinta käsikirjoitettavaa.

Mielestäni onkin parempi kehittää kuunnelmassa jokin muu tapa ilmaisemaan menetettyä lapsuutta tai viattomuutta. Jos minun tulisi kuitenkin jatkossa käyttää lapsia kuunnelmani näyttelijöinä, hankkisin rooleihin ammattilaisia ja heille erillisen ohjaajan, joka osaa puhua lasten kieltä.

Näyttelijän huutaminen kuulostaa harvoin kuunnelmassa hyvältä. Uhkaavan vaikutelman roolihahmolle saa aikaan myös kylmän rauhallisella tai laskelmoivalla puheenparrella ja totesin, että jo pelkkä kuiskauskin aiheuttaa kylmiä väreitä. Kuunnelma on intiiimi taiteenlaji jossa lopputulos tulee hyvin lähelle kuulijaa, joten käytän melodramaattisia teatterin keinoja kuunnelmissa jatkossakin harkiten. Huutaminen ei silti ole poissuljettua, mutta silloin äänitarkkailijalla riittää töitä.

Kuunnelman editointi

Editoinnin aikana kuunnelma ottaa fyysisesti muotonsa. Olin *Tummien tarinoiden* ai-noana editoija. Tämä oli tietoinen, mutta huono valinta. Yksin työskentely oli usein hidasta ja puuduttavaa. Jos lähtisin tekemään kuunnelmaani uudelleen, olisi tämä työvaihe se, jota muuttaisin eniten. Yksin editointihuoneessa puurrettava työ vaatii vastapainokseen paljon sosiaalista kanssakäymistä ja liikuntaa mökkihöperöitymisen estämiseksi.

Lihaksia kuluttavassa istumatyössä niska- ja hartia-seutu joutuvat kovalle. Tämän vuoksi pyrin pitämään editointisessiot luontevan pituisina ja tauotin tekemistäni. Kun mahdollista tein töitä seisten ja pyrin muutenkin kiinnittämään huomiota työergonomiaan. Jaloittelin ja hankin keppijumppakepin. Tämä kaikki voi kuulostaa itsestään selvältä, mutta on ensiarvoisen tärkeää, että editoija pitää huolta riittävästä liikunnasta ja terveellisestä ruokavaliosta. *Tummia tarinoita* leikatessa, editointikopin pimeys ei tehnyt minulle hyvää, joten lisäsin ruokavaliointi D-vitamiinivalmisteita. Aloitin myös kuntosalilla käymisen.

En omiin kokemuksiini pohjaten suosittelen pitkään jatkuvaa ja yksin tehtävää editointi-työskentelyä kenellekään. Se syö paljon aikaa muiden ihmisten ja kollegoiden seurasta, fyysisestä tekemisestä sekä terveestä mielipiteiden ja ajatustenvaihdosta.

Nauhoitusten aikana tehdyt muistiinpanot onnistuneista ostoista kuitenkin vähensivät merkittävästi tämän työvaiheen kestoa. Muistiinpanojen tekeminen kuului (kuten yleensä) äänityssihteerin työtehtäviin ja päätökset ottojen käytöstä tein yhdessä muiden äänittäjien kanssa.

Sovimme työryhmän kesken tiedostojen nimeämispolitiikasta ja pysyimme siinä (esim. kuunnelman lyhenne, nauhoituksen päivämäärä, roolihahmon nimi, jaksonumero, kohtausnumero, oton numero tai harjoitusnauhoituksen numero:

TT_24102012_ANNA_J03_K06_O1/H1). Digitaalisessa nimeämisessä vältimme varmuuden vuoksi ääkkösiä.

Loin kuunnelmaprojektille editointiohjelmistossa yhtenäisen tekopohjan ja nimesin projektin käyttämät mediakansiot järjettä käyttäen ja jaksokohtaisesti. Kuunnelmaprojektiin tulee luoda järjestys ja tallennusmetodi joita on syytä noudattaa. Muutoin tiedostot helposti korruptoituvat ja hukkuvat projektin alati syvenevään audiomereen. Siisteys ja tiedostokansioiden järjestyksen ylläpito kiittävät editoijaa myöhemmin.

Olin jo aiempien projektien aikana oppinut kantapään kautta, että työn jatkuva tallentaminen on ehdottoman tärkeää. Varmuuskopioiden tekemistä ei sitäkään sovi unohtaa.

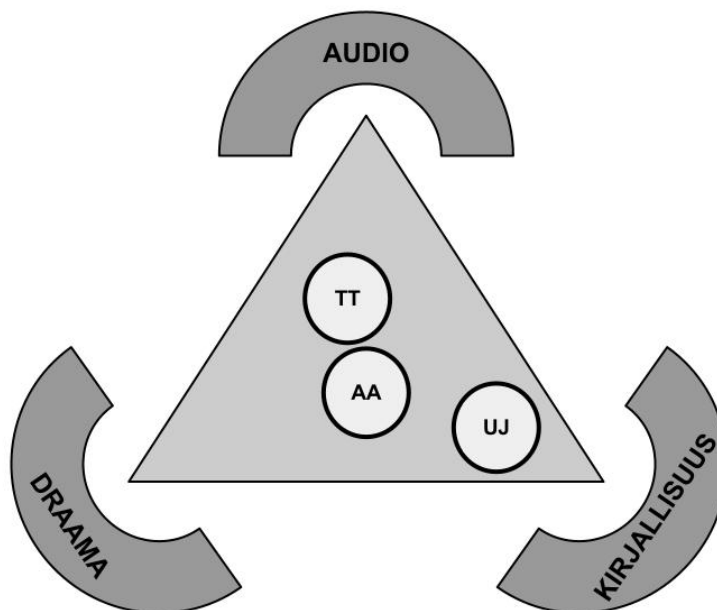
Tummien tarinoiden muoto olisi varmasti ollut erilainen, jos useampi ihminen olisi kuulut sitä editoinnin aikana. Tekijänä tulen nopeasti kuuroksi omille tuotoksilleni ja tämän takia keskeneräistä teosta olisi kannattanut kuunteluttaa säännöllisin väliajoin luotto-kuulijoilla ja muilla työryhmän jäsenillä. Tulevissa projekteissa tulen kiinnittämään palautteen hankintaan ja kuunnelmien kehitykseen editoinnin aikana huomattavasti suurempaa huomiota.

Tällä tavoin saatavan palautteen vastaanottamiseen kannattaa kuitenkin valmistautua, sillä kritiikki sattuu. Silloin oma ylpeys pitää niellä ja asiallinen kritiikki sekä ehdotukset ottaa vastaan avoimin mielin. Tekijänä voin hyväksyä parhaan mahdollisen muodon

synnyttäviä kompromisseja, mutta en anna muiden kulkea ylitseni jos olen vastuussa teoksen taiteellisesta luonteesta. Olen sitä mieltä, että hyvä teos syntyy osittain sen ansiosta, että taiteilijalla ja tuottajalla on keskenään pientä kärhämää.

6.3.3 *Uhrjuhla, Anton Arnes & Tummia tarinoita* Hotisen kolmiomallissa

Yksi mielestäni relevantti tapa reflektoida opintojeni myötä tapahtunutta ammatillista kehitystä kuunnelman tekijänä ja tämän kehityksen vaikutuksia *Tummien tarinoiden* muotoon on sijoittaa tämän luvun alussa esittelemäni kolme kuunnelmaa Hotisen (ks. luku 5.3.) suomalaisen audiofiktion kolmiomalliin (kuva 6).

Kuvio 6. Omien kuunnelmieni sijoittuminen Hotisen visualisoituun kolmiomalliin. UJ = *Uhrjuhla*, AA = *Anton Arnes ja Kadonneen joulusauvan arvoitus*, TT = *Tummia tarinoita*.

Uhrjuhla oli hyvin tekstipainotteinen kuunnelma ja tekotavaltaan käsikirjoituslähtöinen (kirjallisuus). Tämä tulee esille esimerkiksi siinä, että roolihenkilöiden repliikit olivat pitkiä monologeja, joihin muut henkilöt eivät juurikaan reagoineet nonverbaalisen viestinnän keinoin. Tämän aiheutti kuunnelman nauhoittaminen yksilöotoilla, jotka myöhemmin parsin yhtenäiseksi kuunnelmaksi *Jutell Quick Edit Pro* -editointiohjelmistolla.

Anton Arnes ja Kadonneen joulusauvan arvoitus nojasi edelleen paljon käsikirjoituksen (kirjallisuuden) varaan, mutta näyttelijöiden (draaman) ja äänen (audio) monipuolisen käytön osuus kasvoi siinä huomattavasti. Siinä missä *Uhrjuhlan* näyttelijäkaarti oli kii-

reellä kerätty sekalainen seurakunta, oli joulukalenterikuunnelmassa roolituksella suurempi merkitys. Myös jaksojen tarinalliseen kaareen kiinnitettiin käsikirjoitusvaiheessa huomiota niin, että jokainen jakso päättyisi jonkinlaiseen kuulijaa koukuttavaan “cliff-hangeriin”. Äänikerronnalle avautui jo yksistään tarinan mielikuvituksellisen maailman ansiosta paljon sellaisia mahdollisuuksia, joita *Uhrijuhlassa* ei olisi voitu hyödyntää.

Tummiä tarinoita sijoittuu melkein kolmion keskelle, mutta siinä ollaan jo matkalla kohti kuunnelman nykymuotoa, sillä äänelle tekeminen oli keskiössä käsikirjoitusvaiheessa. Tähän vaikuttivat osaltaan aikaisemmat kokemukset käsikirjoittamisesta ja opitut läksyt käsikirjoituksen muodon vaikutuksesta kuunnelmaprojektin kaikkiin muihin työvaiheisiin.

6.3.4 Suhde kanavaan, tekniikkaan, käsikirjoittajiin ja muihin tekijöihin

Toinen tapa arvioida *Tummien tarinoiden* muotoa on miettiä sen tuotantolähtöisyyttä. Luvuissa 5.1–5.4 Pekka Kyrö määritteli neljä suomalaisen kuunnelman kehitykseen vaikuttanutta tekijää (kanava, tekniikka, käsikirjoittajat sekä muut kuunnelmien tekijät) (Kyrö, haastattelu 18.5.2012).

Kanava

Kanavan vaikutus kuunnelmani muotoon oli minimaalinen, sillä Kaupunkiradio (ja muilla nimillä kulkeneet edeltäjänsä) ovat aina antaneet opiskelijoille vapaat kädet, mitä ohjelman sisältöön ja muotoon tulee. Ainoat kanavan puolesta tulevat rajoitteet liittyvät lähetyksaikoihin, joita tekijöiden tulee kunnioittaa. Oman ohjelman tulee täyttää ja olla ylittämättä sille lähetykskaaviossa määrättyä ohjelma-aikaa. Jos kuunnelman muoto mielletään ensisijaisesti vain sen ajallisen pituuden mukaan, on Kaupunkiradion rooli merkittävämpi.

Metropolia Ammattikorkeakoulun jokakeväinen opiskelijaradio on tekijöilleen mahdollisuus kokeilla omia siipiään radion sisällöntuottajina, kunhan nyt Suomen lakia ja radion kalustoa ei rikota. Oman opiskeluni aikana olen todistanut vain yhtä kanavan harjoittamaa ohjelman sensurointia (mikä sekin liittyi suoran lähetyksen aikana harjoitettuun juopotteluun, josta aiheutui välitön vaara radiostudion lähetyslaitteistolle).

Tekniikka

Tekniikka oli kuunnelmassani mahdollistajan roolissa. Sekä äänitys- että editointitekniikka olivat käyttäjiensä hallussa ja taipuivat näiden tahtoon. Kuten jo mainitsin, omaa tekemistäni eivät rajoita ajatukset vanhakantaisesta kuunnelman tekemisestä (luku 6.3.1.) analogisten välineiden avulla. Kuunnelman tekeminen on minulle ennen kaikkea digitaalisten äänielementtien uudelleen järjestelyä ja manipulointia.

Käsikirjoittajat

Kuunnelman käsikirjoitus tuotettiin kaikkia sitä seuraavia tuotantovaiheita silmällä pitäen. Erityisen tarkkoina oltiin käsikirjoitusvaiheessa äänityksen kanssa; kohtauksista kirjoitettiin napakoita ja niissä samanaikaisesti esiintyvien henkilöhahmojen määrä pidettiin kolmessa (äänityksessä käytettävien mikrofoniin määrää mukailleen).

Kuunnelman muut tekijät

Katson *Tummien tarinoiden* olevan suurilta osin käsikirjoittajalähtöinen teos, mutta toisaalta kuunnelman käsikirjoitukseen osaltaan vaikuttivat ohjaava opettaja, tuottaja ja koko muu työryhmä, antamalla minulle ja Soinilalle palautetta käsikirjoituksen ensimmäisestä versiosta. On ensiarvoisen tärkeää, että kirjoittajat uskaltavat luovuttaa tekstinsä myös muiden luettavaksi ja altistaa ideansa ulkopuoliselle kritiikille.

Myös näyttelijöille annettiin vapaus muuntaa kuunnelman käsikirjoituksen tekstiä (sopivissa määrin) omaan suuhunsa sopivaksi. Äänityksissä minä (ohjaaja) ja näyttelijät muokkasivat kuunnelman käsikirjoitusta lennosta, mikä tietenkin osaltaan vaikutti kuunnelman lopulliseen muotoon. Äänitarkkailijoiden vaikutus sisältöön oli pieni vaikkakin koko työryhmä osallistui keskusteluun esille nousevista, dramaturgisista kysymyksistä.

Väitän editoinnin (äänisuunnittelun) vaikuttaneen kuunnelman muotoon käsikirjoituksen ohella kaikista eniten, sillä kuunnelma muotoutui editointivaiheessa vastaamaan muotonsa suunnitelmia.

6.4 Päätelmiä *Tummien tarinoiden* muodosta

Tummissa tarinoissa on selkeä muoto ja kohtauksiin jaettu rakenne. Se on neliosainen kuunnelma, jonka jokainen jakso noudattaa samaa yhdeksän kohtauksen rakennetta ja

dramaturgiaa. Jos opinnäytetyöni teososa olisi ollut kestoaltaan lyhyempi, olisi muodolakin voinut leikitellä enemmän.

Myönnän, että kuunnelman muoto ei ole kaikista innovatiivisin, mutta se palvelee tarkoitustaan: kuulija tietää ensimmäisen jakson perusteella, mitä kolmelta seuraavalta jaksolta voi odottaa ja pystyy näin ollen keskittymään tarinan omaksumiseen. Tämän sanattoman sopimuksen avulla kuulijaa voi myös yllättää, yhtäkkiä muotoa ja sopimusta rikkomalla.

Olen sitä mieltä, että mahdollisuuksien rajoissa on aina parempi tehdä yksittäisen ohjelman sijasta sarjamuotoa. Sarjamuodon avulla on mahdollista käsitellä valittua aihetta ja teemaa huomattavasti monipuolisemmin ja syvemmin kuin yhdessä, itsenäisessä teoksessa. Kokemukseni mukaan sarjamuoto koukuttaa hyvin yleisöä ja sen tekeminen on yksittäistä teosta palkitsevampaa.

Opinnäytetyöni teososan muotoa paljon pohdittuani päädyin seuraavanlaiseen, itseäni yllättäneeseen tulkintaan: suurin yksittäinen kuunnelmani muotovalintaan vaikuttanut seikka oli yksinkertaisesti koulutusohjelmani mukainen, läsnä olevan työntekijän rooli jokaisessa kuunnelman tekovaiheessa. Tämän takia halusin työskennellä järjestelmällisen ja helposti hallinnoitavan muodon parissa.

Suurimmat syyt kuunnelmani muotoon olivat siis oma pragmaattinen suhtautumiseni kuunnelman muodostavien äänielementtien hallinointiin sekä pyrkimykseni tehokkaan prosessinhallintaan.

7 Johtopäätökset ja pohdintaa

”Radiossa on parhaat kuvat.” (Radio-opetuksen perusfraasi)

Kuunnelma on radion vanhimpia ohjelmamuotoja. Se on formaatti jossa yhdistyvät toisaalta uusimmat digitaaliset teknologiat, toisaalta ihmiskunnan vanhimmat tarinankertomisperinteet.

”Kuunnelma” on Yleisradion Radioteatterin kehittämä sana. Sitä edelsivät termit radionäytelmä ja kuulonäytelmä. Tutkielmassani määritin kuunnelman audiofiksioksi tai

äänisepitteeksi, jonka sisällön muodostavia elementtejä manipuloidaan rajusti ja jonka tarkoitus on johdatella kuuntelijoiden mielikuvitukset tekijöidensä haluamaan suuntaan. Kuunnelman tapahtumilla, henkilöillä tai tapahtumapaikoilla ei ole rajoituksia, kunhan ne voidaan esittää äänikerronnan keinoin. Kuunnelma ei perustu täydelliseen illuusion vaan on lähempänä musiikin luomaa kuulokokemusta (Ruohoranta, haastattelu 16.5.2012).

Nykyaikaisessa kuunnelmassa pääpainon ei tarvitse olla puheessa sillä näyttelijöiden ääni on muuttunut vain yhdeksi kuunnelman äänilähteistä. Tämän on mahdollistanut digitaalitekniikka, joka on vapauttanut kuunnelman analogisten kelanauhojen ikeestä. Nykykuunnelman tulee olla lyhyttä, nopeaa, haastavaa ja aiheiden käsitellä tätä maailmaa ja aikaa (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012).

Kuunnelmat ovat olleet mukana Yleisradion ohjelmistosta alusta alkaen. Kuunnelmat eivät kuitenkaan olleet ainoa draaman välittäjä, sillä myös suorana radioidut teatteriesitykset olivat tärkeä osa radion alkuajan ohjelmistoa, aina 1930-luvulle saakka. (Gronow 2011, 88–89.)

Kuunnelma on historiansa aikana Suomessa muuttunut paljon mutta hitaasti, sillä maassamme on ainoastaan yksi instanssi joka tuottaa kuunnelmia pääsääntöisenä taidemuotona: Yleisradioon vuonna 1948 perustettu Radioteatteri.

Kuunnelma-alalla ei käytännössä ole maassamme sisäistä kilpailua. Tämän takia Radioteatterin on mahdotonta verrata toimintaansa ja kehitystään muuhun kuin omaan historiaansa. Suomalaisen kuunnelman kokonaisuus on kuitenkin korkealla tasolla, etenkin äänisuunnittelun saralla (Ruohoranta, haastattelu 16.5.2012).

Radioteatteri toimii Yle Draaman alaisuudessa ja tuottaa erilaisia ja -pituisia kuunnelmia monen eri Yleisradion kanavan käyttöön. Tästä johtuen Radioteatterin yleisö on rakenteeltaan pirstaleinen. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.)

Radioteatterilla on tätä nykyä kolme suurta haastetta: uuden yleisön tavoittaminen, uusien tekijöiden löytäminen ja uuden ilmaisun kehittäminen. Nuorista, osaavista ja ääni-ilmaisusta kiinnostuneista tekijöistä on alalla pulaa ja radioteatterin keski-ikä on korkea. (Kurvinen, haastattelu 15.8.2012.) Kuunnelmalle olisi parasta, että uusilla tekijöillä olisi innostusta kuunnella vanhoja teoksia. Vastavuoroisesti vanhojen osaajien

puolelta tarvittaisiin enemmän avoimuutta ja valmiutta uusien tekijöiden kuuntelemiseen, sekä heidän ideoidensa paranteluun.

Monen muun suomalaisen tuotantoyhtiön tapaan Radioteatteri painiskelee parhaillaan sen kanssa, miten tehdä ohjelmaa uudelle yleisölle ja miellyttää samalla vanhaa. Kuunnelman tulevaisuus on kiinni siitä, löytyykö Yleisradiosta ja Radioteatterista rohkeutta ja henkeä kuunnelman siirtämiseksi uusiin, helpommin vastaanotettaviin välineisiin. Media-ala elää parhaillaan internetin takia voimakasta murroskautta, sillä netti on muuttanut yleisön katselu- ja kuuntelutottumuksia radikaalisti.

Ammattilaisten haaveena on jonakin päivänä internetissä toimiva kuunnelmakirjasto, sillä kuunnelman traditio on olemassa nauhoilla arkistossa. Toisin kuin teatteri (hetken taide joka ei välity tallennettuna), kuunnelma voi olla ikuista sillä siitä jää jälki; kuunnelma on arkistoitu ääniteos, jonka ääreen voidaan aina palata. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

Toisaalta on mielestäni hienoa, että yleisölle ja kuluttajille on annettu valta päättää siitä, mitä itselleen merkityksellistä sisältöä he kuluttavat ja milloin he näin tekevät. Kolikon kääntöpuolella on kuitenkin yleisön ja kuluttajien fakkiutuminen, jolloin nämä eivät enää joudu sattumalta kokemaan jotakin uutta. Tällöin ihmisten maailmankuvat ”kupiintuvat” tiukemmin erilaisiin leireihin. Sosiaalinen media saattaa osaltaan tasapainottaa tätä kehitystä, koska sen kautta on helppoa jakaa ystävilleen uusia ja kiinnostavia asioita, vaikkapa kuunnelmia.

Tätä tutkielmaa varten haastattelin kolmen kaupallisen radion ohjelmapäällikköä: Ninja Huhtamäkeä Radio Novasta, Valtteri Väkevää Radio Helsingistä ja Sami Tenkasta Radio Rockista. Aloittaessani opinnäytetyöni kirjoittamista oletin, ettei kaupallisilla kanavilla esiinny kuunnelmaa lainkaan. Olin onneksi väärässä. Kuunnelman muodossa esiintyviä ohjelmia ei kuulijoiden toimesta kuitenkaan mielletä kaupallisella puolella kuunnelmiksi. Tällaisia kuitenkin selvästi ovat useat radiomainokset ja kanavien omat äänisepite-tuotannot. Herää kysymys siitä, miksi tekijät eivät julkisesti kutsu teoksiaan kuunnelmiksi? Onko termi kenties liian tunkkainen, vai mielletäänkö se Yleisradion Radioteatterin brändiksi, ei niinkään audiofiktion yläkategoriaksi? Jos näin on, kuunnelman brändi kannattaisi mielestäni asettaa Radioteatterissa erittäin kriittisen tarkastelun alaiseksi.

Kaupallisten kanavien kuulijat eivät ole perinteisesti tottuneet siihen, että kanavilla soisivat myös kuunnelmat. Lyhyt, dialogipohjainen ohjelmamuoto on kuitenkin jo mukana monien kaupallisten kanavien ohjelmistossa. Tällaisen formaatin määrätietoinen pidentäminen olisi yksi tapa ujuttaa kuunnelmaa osaksi muuta ohjelmistoa. Muodoltaan pidempien kuunnelmien soittaminen kaupallisilla kanavilla on puhdasta kuulijan palvelua ja radion ohjelmatarjonnan monipuolistamista.

Pekka Kyrön mukaan on olemassa neljä selvästi suomalaisen kuunnelman kehitykseen vaikuttanutta tekijää. Näitä ovat kuunnelmia lähettävät kanavat, tekniikan kehitys, kuunnelmien käsikirjoittajat sekä muut kuunnelman tekoon osallistuvat ammattilaiset. (Kyrö, haastattelu 18.5.2012.)

Kuunnelmalla on yhtä monta muotoa kuin sillä on tekijöitä. Kuunnelmien luokittelutapoja on yritetty Yleisradiossa useaan otteeseen kehittää, toistaiseksi tuloksetta (Luoma, haastattelu 10.1.2013). Kuunnelma-alan kannattaisi tulevaisuudessa keskittyä kuunnelmien kategorisointiin, sillä tarkempi ja kuvaavampi luokittelu palvelisi yleisöä ja saataisi tuoda kuunnelmille lisää kuuntelijoita. Yksi tapa käsitellä kuunnelmia järkevästi olisi luokitella niitä samaan tyyliin kuin elokuvia ja tv-sarjoja, sillä pituus ja genre ovat helppoja tapoja kertoa kuulijalle mistä teoksessa on kysymys. Virallisten luokitustapojen puuttuessa, olen esitellyt joukon termejä, joilla erimuotoisia kuunnelmateoksia luokitella. Näitä ovat kuunnelma, pistekuunnelma, luenta, kuunnelmasarja tai päivittäiskuunnelma, minuuttikuunnelma, radiosketsi ja vapaa ääniteos.

Ennen oman opinnäytetyöni teososaa, *Tummiä tarinoita* -kuunnelmaa (Metropolia AMK 2012, ensiesitys Kaupunkiradiossa 04/2012) olen Metropolia Ammattikorkeakoulussa tehnyt monenlaisten muiden radiotöiden lisäksi kaksi isompaa kuunnelmaa, joita pidän mainitsemisen arvoisina opinnäytetyöni teososaa silmällä pitäen: neliosainen jännityskuunnelma, *Uhrujuhla* (Metropolia AMK 2009, Radio Reaktori 05/2009) ja internetin kautta julkaistu joulukalenterikuunnelma, *Anton Arnes & Kadonneen joulusauvan arvoitus* (Metropolia AMK 2010, verkkojulkaisu Taajuus 12/2010).

Näiden kuunnelmien tekoprosessien aikana olen oppinut paljon äänelle tekemisestä: tuotannosta sekä sen suunnittelusta, ideoinnista, käsikirjoittamisesta, äänisuunnittelusta, ohjaamisesta, ääninäyttelemisestä ja äänen editoimisesta. Nämä kokemukset ja opit vaikuttivat suuresti *Tummiä tarinoiden* tekemiseen ja sen muotoon.

Tummia tarinoita kertoo helsinkiläisen eläkeläisrouvan, Anna Lindforsin pysähtyneestä elämästä. Annan maailma järkkyy hänen joutuessaan ryöstetyksi ja rikoksen jälkiä siivotessaan hän löytää arvoituksellisen novellin, joka pakottaa hänet kohtaamaan menneisyytensä.

Tummissa tarinoissa on selkeä muoto ja kohtauksiin jaettu rakenne. Se on neliosainen kuunnelma, jonka jokainen jakso noudattaa samaa yhdeksän kohtauksen rakennetta ja dramaturgiaa (kuva 5). Tähän muotovalintaan vaikuttivat pragmaattinen suhtautumiseni kuunnelman äänielementtien hallinointiin sekä pyrkimykseni tehokkaan prosessin hallinnan luomiseen.

Koulutukseni vaikuttaa tekemiseeni, sillä lähtiessäni luomaan kuunnelmaa ovat kaikki sen tekovaiheet samanarvoisia. Juuri tämä seikka erottaa minut ja muut kaltaiseni medianomit radikaalisti ”perinteisistä” kuunnelmantekijöistä. Työ on ryhmälähtöistä ja kuunnelmien tekeminen on minulle ennen kaikkea tuotannollinen kokonaisuus, jossa kättä lyövät taiteellinen ja taloudellinen näkökulma.

Audiofiktiota, äänisepitettä tai kuunnelmaa tehtäessä tärkeintä on mielestäni jatkuva kokeilunhalu ja alan uudistaminen. Pitää kokeilla, erehtyä, oppia ja onnistua. Kokea luomisen tuskaa ja nautintoa. Tehdä sekä perinteistä, että poikkitaiteellista; luoda toisaalta ”korkeakulttuurisia” ääniteoksia, toisaalta jokaviikkoista draamaa ja sekoittaa näitä kahta keskenään täysin varauksetta. Pitää tehdä elokuvia korville, kenties siis kuulokuvia? Tulevaisuudessa haluan keskittyä yhä enemmän tutkimaan äänen mahdollisuuksia tarinankerronnan välineenä.

Parhaillaan puhutaan kuunnelman uudesta tulemisesta. Tämä on mielestäni hieman hölmöä, sillä kuunnelma ei ole varsinaisesti kadonnut minnekään. Radioteatteri tuottaa vuosittain päälle 20 uutta kuunnelmaa ja kaupallisilla radiokanavilla pyörivät audiofiktio-tuotannot ovat yleisön mieleen.

Toisaalta myös kuunnelman kuolemasta puhutaan jatkuvasti vaikka ala on todellisuudessa erittäin elinvoimainen niin ammattilaisten kuin harrastelijoiden keskuudessa. Osaltaan tämä puhe johtuu siitä, että kuunnelma vaatii kuulijalta ennen kaikkea aikaa ja kärsivällisyyttä, jotka ovat molemmat kovin ”mediaseksittömiä” suureita. Kuunnelmat eivät saa tämän takia mediassa juurikaan palstatilaa, vaikka niiden aiheet olisivat rafaavia.

Kuunnelmalla ei ole itseisarvoa, sillä se ei ole äänitaiteen viimeinen linnake. Kuunnelman pakkomielteinen puolustaminen herättää minussa lähinnä myötähäpeää, sillä barrikadeja joille nousta, ei nyky maailmassa ole. Kuunnelman olemassaolon oikeutuksen tulisi mielestäni nousta nyt ja tulevaisuudessa puhtaasti yksittäisten ääniteosten vaikutuksesta kuulijaan. Tämä seikka erottaa kuunnelman muista medioista ja antaa sille etulyöntiaseman jota sen muotoa ymmärtävät tekijät voivat hyödyntää.

Osaltaan uusien tekijöiden ymmärrys äänitaiteen muotoa kohtaan on myös kiinni heidän kyvystä ymmärtää olevansa osa kuunnelmataiteen kohta 100-vuotista jatkumoa. Jotta muotoa voi rikkoa, tulee se ensin tuntea ja ymmärtää. Muodon ymmärtäminen on avain äänisepitteen ennakkoluulottomaan ja kliseistä vapaaseen tekemiseen.

Kuunnelma on yksilöllistä tarinaa korvalle. Se on paitsi kotoinen viihdemedia myös muistojen laukaisija, tunteiden avaaja ja intiimi, kuulijan mielen maailmankaikkeudessa asuva teatteri, jossa on parhaat kuvat.

8 Kiitokset

Haluan kiittää yhteistyöstä haastattelemani Pekka Kyröä, Pekka Ruohorantaa, Tiina Luomaa, Satu Kurvista, Valtteri Väkevää, Ninja Huhtamäkeä, Sami Tenkasta, Jari Maatraivaa ja Erkko Mannolaa. On ollut hienoa päästä keskustelemaan ja väittelemään teidän kanssanne kuunnelmasta, sen menneisyydestä, nykyhetkestä sekä tulevaisuudesta.

Tummia tarinoita -kuunnelmaa ei olisi syntynyt ilman työryhmää johon kuuluivat lisäksi Juuso "Justus" Laitinen, Saara Manninen, Katri Koivula, Timo "Timppa" Launonen, Aino Honkanen ja Karen Soinila. Kiitos luottamuksesta ja hedelmällisestä yhteistyöstä!

Suuri kiitos kuuluu myös kaikille *Tummien tarinoiden* näyttelijöille, niin alan konkareille kuin uusille tulijoille, jotka olivat minulle ohjaajana enemmän kuin pelkkiä "äänilähteitä".

Suuri kiitos liris Soinilalle, toiselle Käsikirjoituskollektiivi Lydian jäsenistä. liris on tukenut minua kehityksessäni käsikirjoittajana, niin työtoverina kuin ystävänä. Sanat eivät riitä kuvaamaan sitä mielihyvää, mitä luova ja hullu yhteistyömme on minulle vuosien

saatossa tarjonnut ja toivon voivani olla nyt ja jatkossa tämän ikäpolvet ylittävän kumpu-panuuden arvoinen!

Kaikkein suurin kiitos kuuluu kiistatta Aura Neuvoselle. Ilman Metropolia ammattikorkeakoulun radiotyön opettajaa en olisi kiinnostunut kuunnelman intohimoisesta tekemisestä, jolloin se olisi jäänyt osaltani pelkäksi amatöörimäiseksi ja triviaaliksi puuhasteluksi. Aura huomasi, tunnusti ja valjasti innostukseni audiolla kerrottavia tarinoita kohtaan, avaten korvani äänen mielikuvituksellisille mahdollisuuksille. Aura Neuvonen on oman äänityöni kivijalka.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia opettajia, opiskelutovereita, ystäviä, perhettä ja kihlattuani Lindaa kaikesta tuesta ja turvasta kuluneiden vuosien aikana. Valitsemani tie ei välttämättä tule olemaan kaikista helpoin, mutta ainakin se tuntuu olevan niistä mielenkiintoisin. Kiitos, että kuljette sitä kanssani.

Lähteet

Daily Mail [internet-sivu]. Dial M for music: How Parisians used their phones for entertainment 100 years before mobiles.
<<http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-1390056/Theatrophone-How-Parisians-used-phones-entertainment-100-years-mobiles.html>> (luettu 18.4.2013)

Gronow, Pekka 2010. Kahdeksas taide. Helsinki: Avain.

Hotinen, Juha-Pekka 2011. Ääni edellä, radiota pitkin. Eero Aro & Mikko Viljanen (toim.) Korville piirretyt kuvat. Helsinki: Like, 29–30.

Krohn, Eino 1958. Mitä on romantiikka? Helsinki: Otava.

Kuunnelman tiet. 2009. Osa 5. Yle Radio 1. Pekka Kyrö.

Metropolia Ammattikorkeakoulu. Elokuva ja televisio [Internet-sivu]
<<http://www.metropolia.fi/haku/koulutustarjonta-nuoret-kulttuuri/elokuva-ja-televisio/>> (luettu 3.3.2013).

Mäntylä, Jyrki 1964. Nelikymmenvuotias kuunnelma.
Suomalaisia kuunnelmia 1952–1963 osa 1.

Oinonen, Paavo 2004. Pitkä matka on Tippavaaraan.
Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Polkunen, Mirjam 1982. Lyhyttä Proosaa. Kievari, Solja (toim.)
Suomalaisia kuunnelmia 1978–1981. Jyväskylä: Gummerus.

Radioateljee [internet-sivu] Yleisradio Oy.
<<http://yle.fi/radio1/draama/radioateljee/>> (luettu 3.3.2013)

Radio Helsinki [internet-sivu]. Helsingin Sanomat, Sanoma company.
<<http://www.radiohelsinki.fi/radio-helsinki/>> (luettu 1.3.2013).

Radio Rock [internet-sivu]. Nelonen Media, Sanoma Entertainment Finland Oy.
<<http://www.nelonenmedia.fi/kanavat-ja-sisalto/radio-rock/>> (luettu 1.3.2013)

Salokangas, Raimo 1996. Aikansa oloinen - Yleisradion historia 1926–1996,
2. Osa. Helsinki: Yleisradio.

Savolainen, Matti 1983. Miten kuunnelmani ovat syntyneet. Porvoo: WSOY.

Stenbäck, Irma 2007. Radiolla on arkipäivisin edelleen miljoonayleisö.
Helsingin Sanomat, 24.1, s. C3.

Wikipedia 2013. Invention of Radio.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Invention_of_radio> (luettu 18.4.2013)

Haastattelut

Huhtamäki, Ninja 2012. Ohjelmapäällikkö. Radio Nova.
Haastattelu: 31.8.

Kurvinen, Satu 2012. Radioteatterin genrepäällikkö. Yle Draama, Yleisradio.
Haastattelu: 15.8.

Kyrö, Pekka 2012. Radioteatterin entinen johtaja. Yleisradio.
Haastattelu: 18.5.

Luoma, Tiina 2012 ja 2013. Äänisuunnittelija.
Haastattelu: 22.8 ja 10.1.

Maatraiva, Jari 2012. Valtakunnallinen myyntipäällikkö. OP-Kiinteistökeskus.
Haastattelu: 29.10.

Ruohoranta, Pekka 2012. Tuottaja. Yle Draama, Yleisradio.
Haastattelu: 16.5.

Tenkanen, Sami 2012. Ohjelmapäällikkö. Radio Rock.
Haastattelu: 12.10.

Väkevä, Valtteri 2012. Ohjelmapäällikkö. Radio Helsinki.
Haastattelu: 4.9.

Muut julkaisemattomat lähteet

Laitinen, Juuso & Lindén, Aarne 2012. *Tummi tarinoita* -kuunnelman synopsis.

Maatraiva, Jari & Paatelma, Heikki 2006. Radio Works -seminaariluento 8.3.

Mannila, Erkki 15.1.2013. *Pohjolan miehestä* -sähköpostikeskustelu.

***Tummia tarinoita* -kuunnelma**

Kuunnelma

4 jaksoa, jakson kesto n. 35min. Formaatti on mp3, CD-R.

Työryhmä

Ohjaus, leikkaus ja editointi: Aarne Lindén. Käsikirjoitus: Aarne Lindén ja Iiris Soinila. Tuottaja: Justus Laitinen. Apulaistuottaja: Saara Manninen. Ohjaava opettaja: Aura Neuvonen. Äänitys: Katri Koivula, Timo Launonen ja Aarne Lindén. Visuaalinen ilme: Aino Honkanen. Tunnusmusiikki: Karen Soinila.

Rooleissa

Tiia Louste: Anna Lindfors. Talvikki Eerola: Anna Lindfors os. Rantala (nuorena). Elisa Martiskainen: Anna Rantala (lapsena). Carla Rindell: Päivi Havenford-Rantala. Aino Sikkilä: Päivi Rantala (lapsena). Kalle Tahkolahti: Aleksi Lindfors. Ossi Ahlapuro: Klaus Erlander. Inkeri Wallenius: Sylvia Holm. Ella Pyhältö: Silja Lindfors. Saija Viitala: Silja Lindfors (nuorena). Anna Norros: Silja Lindfors (lapsena). Isa Hänninen: Marja Kuparinen. Aaro Teikari: Joni Virtanen. Outi Kautonen: Sirkka-Liisa Rantala. Kalle Suomi: Tauno Landström. Heikki Näränen: Martti Huuskonen. Aarne Lindén: Uutistenlukija/TV-juontaja/Hätäkeskus. Gepetto: Severi (kissa).

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Elokuvan ja television koulutusohjelma 2012

Ohjaajan sana

Elämme maailmassa, joka muuttuu ja liikkuu alati kiihtyvään tahtiin. Monet putoavat helposti pois vauhdista, toiset taas jättäytyvät tarkoituksella ulkopuolelle. *Tummia tarinoita* on kertomus yksinäisyydestä, häpeästä ja anteeksiannosta. Se on mielestäni tarina selviytymisestä sekä seuraavasta oivalluksesta: terve itsekunnioitus on tärkeämpää kuin toisen rakastaminen.

Tummia tarinoita ei ole ensimmäinen kuunnelmani, mutta monella tapaa se tuntuu sellaiselta. Lähtökohtana oli kirjoittaa väkevää, elämänmakuista radiodraamaa ja siinä olemme liris Soinilan kanssa mielestäni onnistuneet hyvin. On ollut palkitsevaa päästä tekemään töitä ammattilaisnäyttelijöiden, esittävän taiteen opiskelijoiden, innokkaan työryhmän sekä Justus Laitisen, ja Aura Neuvosen kanssa.

Kiinnostuin itse kuunnelmista ja äänikerronnan mahdollisuuksista jo nuorena, mutta palo tarinoiden kertomiseen on varmasti vanhempaa perua. On ikävää seurata kuunnelmateollisuuden alasajoa, mutta jokainen liike synnyttää vastaliikkeen. Jos voin ja osoittaudun sen arvoiseksi, olisi kunnia olla mukana luomassa suomalaista "uuden aallon" kuunnelmaa.

Vantaalla 9.2.2012

Aarne Lindén

Tuottajan sana

Minun on pakko tunnustaa, että olin myyty heti, kun Aarne kysyi minua projektiin ja kertoi sen olevan kuunnelma. Olen aina halunnut tehdä kuunnelmia. Ikäväkseni olen joutunut toteamaan, että kuunnelmaa pidetään tänä päivänä kuolevana taiteenlajina. Se onkin varmasti totta, jos niin annetaan käydä. Äänikirjat ovat kuitenkin maailmalla suositumpia kuin koskaan. Pian tulee myös Suomen vuoro ja kuka sanoo, etteikö uusia sukupolvia voisi innostaa kuunnelman pariin samalla, kun he siirtyvät äänikirjojen suurkuluttajiksi?

Ihmiset janoavat koukuttavia tarinoita tänä päivänä ja varsinkin on demand -levityksenä kuunnelmat, jolloin niitä voisi kuunnella milloin haluaa ja missä haluaa, voisivat hyvinkin edustaa niitä pieniä fiktion saarekkeitä, jonne ihmiset voivat paeta arkea ja kiirettä.

Opiskelijaproduktiona neliosainen kuunnelmasarja, jonka jaksot ovat noin 35-minuuttisia, on toki aika suuri hanke, mutta kaikilla meillä tekijöillä on vankka usko *Tummiin tarinoihin* ja kuunnelmien uuteen nousuun. Olemmekin ylpeitä siitä, että *Tummia tarinoita* on ensimmäinen Metropoliassa opinnäytetyönä tehty kuunnelma. Mikä parasta, se on innostanut monia muitakin opiskelijoita harkitsemaan kuunnelman tekemistä, joten usko kuunnelmiin on alkanut leviämään nuorempienkin pariin.

Helsingissä 25.3. 2012

Justus Laitinen